



Ekonomická
fakulta
Faculty
of Economics

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Bakalářská práce

Sociální zemědělství jako alternativní zaměření zemědělského podniku

Vypracoval: Zdeněk Švec

Vedoucí práce: Ing. Zdeněk Kučera, PhD.

České Budějovice 2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Zdeněk ŠVEC**
Osobní číslo: **E14948**
Studijní program: **B6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Obchodní podnikání**
Název tématu: **Sociální zemědělství jako alternativní zaměření zemědělského podniku**
Zadávací katedra: **Katedra ekonomiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je podrobně zpracovat problematiku sociálního zemědělství jako možné alternativy podnikání v oblasti sektoru zemědělství. Tato práce bude provedena formou literární rešerše stávající situace a vývoje v oblasti sociálního zemědělství v Evropě a České republice.

Osnova:

1. Význam hodnocení sektoru zemědělství
2. Produkční a mimoprodukční funkce zemědělství
3. Význam sociálního zemědělství
4. Identifikace možných forem sociálního zemědělství v zahraničí
5. Způsoby financování sociálního zemědělství v jednotlivých evropských zemích
6. Charakteristika stávající situace v České republice

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: 40 - 50 stran

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná

Seznam odborné literatury:

- Bečvářová, E., Zdráhal, I. (2014). Zemědělská politika a obchod I. Brno MZLU.
Bečvářová, E., Zdráhal, I. (2014). Zemědělská politika a obchod II. Brno MZLU.
Chovanec, T., Hudcová, E., Moudrý, J.: (2015): Sociální zemědělství, MZe.
SoFAB: (2014): Cost and Benefits of Social Farming, Report of the Social Farming Across Borders Project, Dublin.
Bragg, R., Egginton - Metters, I., Elsey, H., and Wood, C., 2014 Care Farming: Defining the 'Offer' in England. Natural England Commissioned Reports.
Elings, M., 2012 Effects of Care Farms - Scientific Research on the Benefits of Care Farms for Clients. Taskforce Multifunctional Agriculture in co-operation with Plant Research International, Wageningen UR, Trombos Institute and Praktikon/Radboud.

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Zdeněk Kučera, Ph.D.

Katedra ekonomiky

Datum zadání bakalářské práce: 16. ledna 2016

Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2017


doc. Ing. Ladislav Rolínek, Ph.D.
děkan

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
EKONOMICKÁ FAKULTA
L.S.
Studená 13 (26)
370 05 České Budějovice


doc. Ing. Ivana Faltová Leitmanová, CSc.
vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 22. března 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 14. 4. 2017

.....

Zdeněk Švec

Poděkování

Rád bych poděkoval svému vedoucímu práce panu Ing. Zdeňkovi Kučerovi, PhD. za vedení mé bakalářské práce. Poděkování patří také mé rodině a mým přátelům za podporu.

OBSAH

1	Úvod	2
2	Literární rešerše	3
2.1	Zemědělství	3
2.1.1	Úloha agrárního sektoru v národním hospodářství.....	3
2.1.2	Klasické členění agrárního sektoru.....	4
2.1.3	Funkce zemědělství.....	4
2.1.4	Sociálně ekonomická struktura zemědělství.....	7
2.2	Sociální oblast.....	8
2.2.1	Sociální služby.....	8
2.2.2	Sociální ekonomika	10
2.2.3	Sociální podniky	11
2.3	Sociální zemědělství	15
2.3.1	Cílové skupiny	19
2.3.2	Historie sociálního zemědělství	20
2.3.3	Přínosy sociálního zemědělství	22
2.3.4	Sociální zemědělství v Evropě	26
2.3.5	Sociální zemědělství ve vybraných evropských zemích	27
2.3.6	Sociální zemědělství v České republice	38
2.3.7	Způsoby financování sociálního zemědělství v Evropě	42
2.3.8	Založení podniku sociálního zemědělství	49
3	Metodika	51
4	Závěr	52
I.	Summary and keywords	56
II.	Seznam použitých zdrojů.....	57
III.	Seznam schémat	61

1 Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá sociálním zemědělstvím. Hlavním cílem této práce je podrobně zpracovat problematiku sociálního zemědělství jako možné alternativy podnikání v oblasti sektoru zemědělství. Tato speciální forma zemědělství je v České republice stále poněkud neznámá a v této práci bude představena.

Práce bude psána formou literární rešerše, a budou využity literární publikace a převážně internetové články, které jsou často ze zdrojů v anglickém jazyce.

Literární rešerše bude rozdělena na tři části. První část se bude zabývat obecně oblastí zemědělství, jaká je jeho úloha v agrárním sektoru a jaké jsou jeho hlavní funkce. V druhé části bude popsána sociální oblast, tím jsou myšleny různé definice například sociálních služeb, sociální ekonomiky a také vysvětlení některých sociálních pojmů. V poslední části, které je zároveň částí nejdelší a nejdůležitější, bude rozebráno sociální zemědělství. V této části bude popsáno, co vlastně sociální zemědělství je. V dalších podkapitolách jsou popsány cílové skupiny neboli skupiny osob, pro které je sociální zemědělství určeno především a jaké benefity to pro ně může mít. Budou zde také popsány rozdílné úrovně, na kterých se sociální zemědělství nachází nejen v České republice, ale také ve vybraných evropských zemích. Nechybět zde nebude také to, co je nezbytné udělat pro vytvoření podniku sociálního zemědělství a jaké možné finanční prostředky lze využívat při zakládání a při provozování takového podniku.

2 Literární rešerše

2.1 Zemědělství

V dnešní době zemědělství neslouží primárně pouze k výrobě potravin, ale má i další důležité společenské a ekologické funkce. Zemědělská činnost je důležitou složkou venkovského prostoru, o který je třeba pečovat a podporovat ho. Zemědělci jsou vedeni k prospěšným činnostem pro veřejnost i životní prostředí prostřednictvím celou škálou dotačních prostředků.

Zemědělská výroba je i s navazující potravinářskou výrobou jedním z tradičních odvětví národního hospodářství. České zemědělství se může pochlubit dlouhou historií a tradicí, která již trvá několik století. Prověřená tradice zaručovala nejen soběstačnost národa v základních potravinách, ale také naši zemi proslavila v zahraničí. Dlouhodobě se od nás exportují především komodity, kterými jsou například mléko, živá zvířata, obiloviny, cukr a slad (Ministerstvo zemědělství, 2016).

2.1.1 Úloha agrárního sektoru v národním hospodářství

Postavení a úloha zemědělství a celého agrárního sektoru je v současné době výsledkem dlouhodobého vývoje ekonomiky a celé společnosti. Specializované činnosti, které jsou postupně vyčleňovány, jsou doprovázené rozvojem integračních vztahů mezi zemědělstvím a jeho bezprostředním okolím. Tím jsou myšlena předcházející a dále navazující odvětví.

I přes výrazné autonomní postavení je současně agrární sektor integrální součástí národního hospodářství. Nemůže existovat a ani fungovat samostatně. Má řadu důležitých interakcí s ostatními částmi národní i světové ekonomiky. Celá úroveň agrárního sektoru je ve stále rostoucí míře funkcí celého národního hospodářství.

V rámci ekonomiky avšak existují některé specifické charakteristiky zemědělství a celého sektoru, které nelze přehlížet. Na jejich vhodné využívání reaguje agrární politika. Tato politika představuje souhrn činností, které spočívají ve stanovování cílů agrární politiky, vymezení, konstruování a fungování nástrojů k realizaci těchto cílů

a uspořádání objektů a subjektů agrární politiky včetně organizačních a řídicích forem (Bečvářová & Zdráhal, 2014).

2.1.2 Klasické členění agrárního sektoru

Do agrárního sektoru lze zařadit těchto šest odvětví:

- a) Zemědělská prvovýroba, lesnictví, vodní hospodářství
- b) Potravinářský průmysl
- c) Krmivářský průmysl
- d) Služby pro zemědělství a potravinářství – jedná se například o zásobování, nákup, opravárenství, šlechtitelství, školství atd.
- e) Dodavatelská odvětví vstupů do zemědělství a potravinářství – specializované strojírenství, chemie, energetika atd.
- f) Potravinářský obchod a veřejné stravování

(Bečvářová & Zdráhal, 2014)

2.1.3 Funkce zemědělství

Zemědělství v poslední době neplní pouze funkce primárního výrobního sektoru, nýbrž funguje jako tzv. multifunkční komplex. Jeho působnost zasahuje mnohdykrát do různorodých oblastí. Někdy bývají tyto funkce zúženy pouze na produkční a mimoprodukční. Tyto dvě funkce zemědělství a jejich podstata jsou formulovány v příslušných dokumentech Společné zemědělské politiky Evropské unie a ve většině zemí také v zákonech o zemědělství. Toto má určitou spojitost v produkci mezi multifunkčními komoditními a nekomoditními výstupy. Komoditními výstupy lze označit veškeré zboží a služby, pro které existuje trh, jako jsou například obiloviny, mléko, maso atd. Mezi nekomoditní výstupy patří veškeré zboží a služby, pro které neexistuje trh jako takový. Jedná se většinou o environmentální prvky jako krajina, životní prostředí anebo také znečištění vod a degradace půdy. Zvláštními skupinami mezi zemědělskými funkcemi jsou „tvorba lokálních pracovních příležitostí“ a „příspěvek ke stabilitě osídlení“. Tyto funkce lze jen stěží klasifikovat jako službu či zboží (Ratinger & Pražan, 2011).

Dokument společné zemědělské politiky Evropské unie „Agenda 2000“ stanovil tzv. Evropský model zemědělství, v jehož rámci by zemědělství mělo být multifunkční, konkurenceschopné a stabilizující. Tento model je založen na 4 pilířích:

1. Udržování zemědělství na maximální možné ploše a snaha o snížení rozdílů mezi bohatými a chudými regiony.
2. Rozvíjení multifunkčního zemědělství, které se nezaměřuje pouze na zemědělskou produkci, nýbrž také na funkce environmentálního charakteru.
3. Existování životaschopných zemědělských podniků.
4. Větší konektivita zemědělství s rozvojem venkova.

(Svatoš, 2013)

Produkční funkce

Zemědělství je producentem specifického zboží, neboli potravin, které uspokojují základní, elementární lidské potřeby. Obstarává základní potravu pro obyvatelstvo. Zdaleka to však není jediná úloha, kterou plní v oblasti produkce. Stále rostoucí význam má i nepotravinářská produkce zemědělství, kterou lze rozdělit do tří skupin:

1. Tradiční technické suroviny
 - Textilní (bavlna, vlna, len, konopí apod.)
 - Kožedělné (kůže a kožešiny)
 - Tukové (technické tuky a rostlinné i živočišné oleje)
 - Farmaceutické (léčivé byliny, suroviny a plody)
2. Energetické plodiny a suroviny
 - Paliva k produkci tepla (sláma, rychlerostoucí traviny a dřeviny, jiné druhy biomasy)
 - Obnovitelné zdroje pohonných hmot (bionafta, bioetanol)
 - Bioplyn, který je vyráběn z rostlinných a živočišných zbytků a odpadů
3. Služby obyvatelstvu
 - Do této skupiny lze zařadit agroturistiku a přímý prodej výrobků a služeb. Agroturistika nabývá v posledních letech stále větší oblibě a představuje vhodný zdroj doplňkových příjmů pro zemědělce.

Hodnocení produkční funkce zemědělství vyjadřují ekonomické ukazatele výkonnosti odvětví a jejich celkový podíl na výkonnosti národní ekonomiky.

Důležitými ukazateli hodnocení produkční funkce jsou:

- Podíl zemědělství na celkovém výkonu národního hospodářství v určitém období, který se sleduje zejména podílem na HDP.
- Uspokojování potřeby potravin z hledisek kvalitativních, kvantitativních, z šířky nabídky a cenové úrovně.

(Svatoš, 2013)

Mimoprodukční funkce

Mezi funkce mimoprodukční je možné zařadit například funkci environmentální, estetickou, kulturní, naučnou, rekreativní, sociální atd.

Zemědělství je rozhodujícím činitelem při tvorbě venkovského životního prostředí, plní úlohu v tvorbě venkovské krajiny, při udržení kvality vod a čistoty vzduchu a zabezpečuje osidlování regionů. Zemědělská výroba je primárně spojena s přírodou a má plošnou působnost. Tím má vliv na zájmy přírodní, ekonomické i sociální. Zemědělství napomáhá ke zvyšování estetické hodnoty krajiny a v mezních podmínkách snižuje tendence k vysídlování regionů (Bečvářová & Zdráhal, 2014).

Environmentální a krajnotvorná funkce

Zemědělství a lesnictví zabezpečuje produkci kyslíku, díky kterému je možný život na naší planetě. Rostlinná pokrývka polí je důležitým faktorem ve filtraci ovzduší a půda s vegetací je důležitým činitelem pro dostatečné množství a kvalitu podzemních vod. Oproti tomu nevhodná struktura a neúměrně vysoká intenzita především živočišné výroby má ve výsledku neblahé účinky na životní prostředí. Jedná se především o zvýšenou erozi půdy, o snížení ekologické stability, což lze chápat jako ohrožení některých druhů rostlin a živočichů. Nevhodná struktura zemědělství může také zapříčinit proniknutí cizorodých látek do potravinového řetězce a kontaminaci vod. Proto je nezbytné v oblasti zemědělství dosahovat a udržovat přírodní, ekonomickou a sociální rovnováhu v krajině (Bečvářová & Zdráhal, 2014).

Sociální funkce

Touto funkcí zemědělství je často myšleno vytváření a udržování pracovních míst v tomto odvětví. V širším kontextu pak zahrnuje:

- Pracovní příležitosti v zemědělství
- Pracovní příležitosti ve venkovském prostoru (venkovská turistika).
- Sociální aktivity zemědělských podniků ve vztahu k jejich pracovníkům a obyvatelům daného území.
- Udržování osídlení a životní úrovně ve venkovských oblastech.

(Svatoš, 2013)

2.1.4 Sociálně ekonomická struktura zemědělství

Ve struktuře zemědělských producentů jsou zastoupeny různé sociálně ekonomické typy podniků. Specifika sociálně ekonomické struktury se projevují v odlišnostech v chování a v odlišných kritériích rozhodování podnikatelských subjektů v zemědělství.

Obecně je možné je rozdělit do tří základních skupin:

- 1) Zemědělské podniky zaměřené primárně na dosahování zisku, s velkým podílem na tržní produkci v celkové produkci. Zde se používá zpravidla námezdní práce.
- 2) Tzv. rodinná hospodářství, přičemž větší část produkce je orientována na trh, určitá část produkce má samozásobitelský charakter. Tento typ hospodářství není primárně zaměřen na generování zisku, ale obsahuje i určité spotřební prvky, jako je například obživa rodiny.
- 3) Naturální hospodářství fyzických osob, kdy rozhodující část produkce je používána k vlastní spotřebě a minimální část je určen pro trh. Hlavním zdrojem příjmu je práce v nezemědělských činnostech. Svými vlastnostmi se jedná o doplňková hospodářství, kdy jejich produkce částečně ovlivňuje nabídku některých komodit - vejce, zelenina a ovoce atd.

(Bečvářová & Zdráhal, 2014)

2.2 Sociální oblast

2.2.1 Sociální služby

Za sociální službu lze označit takovou službu, kterou zabezpečují poskytovatelé sociálních služeb, kteří mají příslušné oprávnění v podobě zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů s účinností od 1. 1. 2007. Sociální služby napomáhají lidem, aby mohli žít běžným životem. Těmto lidem bývá umožněno chodit do práce, nakupovat, vzdělávat se, aktivně využívat svůj volný čas, věnovat se sám sobě, starat se o vlastní domácnost apod. (Ministerstvo práce a sociálních věcí [MPSV], 2016).

Tyto služby mohou být poskytovány konkrétní osobě, celým rodinám anebo různým skupinám osob. Při poskytování těchto služeb je kladen důraz především na zachování nejvyšší možné kvality a důstojnosti týkající se života lidí. Jednou z nejvíce početných skupin, které využívají sociální služby, jsou především senioři, rodiny s dětmi, lidé s nějakým zdravotním hendikepem, ale také lidé, kteří z určitých důvodů žijí mimo společnost (Portál pro sociální oblast města Prahy, 2011).

Portál pro sociální oblast města Prahy uvádí, že mezi základní činnosti při poskytování sociálních služeb patří především:

- *„Pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu,*
- *pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,*
- *poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,*
- *poskytnutí ubytování nebo pomoc při zajištění bydlení*
- *pomoc při zajištění chodu domácnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,*
- *terapeutické činnosti,*
- *pomoc při prosazování práv a zájmů.“*

(Portál pro sociální oblast města Prahy, 2011)

Přehled základních činností, které se pojí s jednotlivými druhy sociálních služeb, je stanoven zákonem o sociálních službách. Jejich obsah je uveden ve vyhlášce č. 505/2006 Sb., ve druhé části (Portál pro sociální oblast města Prahy, 2011).

Sociální služby a příspěvek na péči mohou být při splnění příslušných podmínek, které jsou uvedeny v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách s účinností od 1. 1. 2007, poskytnuty:

- Takové osobě, která má na území České republiky hlášený trvalý pobyt
- Osobě, které byl udělen azyl
- Občanovi a jejímu rodinnému příslušníkovi, kteří jsou občany kteréhokoliv členského státu Evropské unie
- Cizinci, který získal povolení k dlouhodobému pobytu po dobu delší než 3 měsíce

Určité formy sociálních služeb, mezi které patří například azylové domy, noclehárny či různé terénní programy mohou být poskytnuty i osobám, kteří legálně pobývají na území České republiky. Základní sociální poradenství a poskytnutí informací o možnostech řešení nepříznivé sociální situace je bezplatné a má na ně nárok jakákoliv osoba

(MPSV, 2016)

Formy poskytování sociálních služeb

Sociální služby lze rozdělit na služby pobytové, ambulantní anebo terénní.

- Pobytové služby – Jsou takové služby, které jsou spojené s ubytováním přímo v příslušných zařízeních poskytující sociální služby
- Ambulantní služby – Jedná se o služby, při kterých musí osoba docházet anebo musí být někým doprovázena do příslušného zařízení poskytující sociální služby. Při využívání této formy služeb není součástí ubytování.
- Terénní služby – Tyto služby se zcela liší od předchozích, protože nejsou poskytovány v žádných zařízeních k tomu určených, nýbrž v jejím přirozeném sociálním prostředí. Do této formy poskytování sociálních služeb patří i sociální zemědělství.

(Centrum sociálních služeb Kastner, 2016)

Poskytovatelé sociálních služeb

Především obce a kraje mají na starost vytváření ideálních podmínek pro rozvoj sociálních služeb. Zabývají se zejména zjišťováním toho, co lidé skutečně potřebují a tím, co jejich potřeby uspokojí. Kromě toho zřizují také organizace poskytující sociální služby. Významnou úlohu zde mají i nestátní neziskové organizace neboli třetí sektor a fyzické osoby. Nabízejí širokou škálu služeb, a tudíž jsou také významnými poskytovateli. Ministerstvo práce a sociálních věcí je nyní zakladatelem pěti ústavů pro sociální péči, které se nacházejí v různých městech České republiky a také několika dalších organizací (MPSV, 2016).

2.2.2 Sociální ekonomika

Sociální ekonomika je koncept, který se zabývá novým a moderním řešením sociálních problémů jako je integrace osob, které mohou být ohroženy sociálním vyloučením. Hlavním důvodem vznikání podniků sociální ekonomiky je, že stát již nemůže finančně zabezpečovat sociální potřeby všech obyvatel, kteří potřebují sociální pomoc. Sociální ekonomika je založena na principu solidarity a vytváří velmi kvalitní pracovní místa, kvalitnější život a nabízí možnosti pro nové formy podniku a práce. Má důležitou roli v místním rozvoji v sociální soudržnosti a snaží se odpovídat prioritám a cílům Evropské unie. Těmito prioritami jsou například sociální soudržnost, snižování nezaměstnanosti a následné udržování zaměstnanosti, boj proti chudobě a vyloučení ze společnosti (Fokus Labe, 2013).

V sociální ekonomice působí společnosti, nadace a další různé typy sociálních podniků, jejichž hlavním úkolem je zaměstnávat osoby ze sociálních skupin, které jsou nějakým způsobem znevýhodněny. Způsob podnikání v sociální ekonomice se liší od typických komerčních společností. Jedná se o soukromé podniky nebo organizace, které se zaměřují na potřeby a požadavky svých klientů namísto zaměření se na maximalizaci zisku. Tyto podniky mohou redukovat dopady ekonomické krize a to hlavně z důvodu, že zaměstnávají osoby, jejichž hlavním zdrojem příjmu byly sociální dávky. Mezi hlavní činnosti sociální ekonomiky patří vyrábění sociálně nebo místně užitečných produktů anebo poskytování služeb (Dohnalová, Deverová & Šloufová, 2012).

2.2.3 Sociální podniky

Sociálním podnikem je podnik, který se zaměřuje na sociální podnikání. Může jím být právnická či fyzická osoba, která splňuje zásady sociálního podniku. Tyto podniky se zaměřují na osoby se zdravotním, sociálním nebo kulturním znevýhodněním (Dohnalová et. al, 2012).

Principy sociálního podniku jsou formulovány na základně konceptu trojího prospěchu. Do trojího prospěchu spadá ekonomický prospěch, sociální prospěch, environmentální a místní prospěch.

- *„Sociální prospěch – Provozování aktivity prospívající společnosti či specifické skupině (znevýhodněných lidí); Participace zaměstnanců a členů na strategickém směřování podniku; Případný zisk používán přednostně pro rozvoj sociálního podniku a/nebo pro naplnění veřejně prospěšných cílů“*
- *„Ekonomický prospěch – Vykonávání soustavné ekonomické aktivity, alespoň minimální podíl tržeb z prodeje výrobků a služeb na celkových výnosech a jeho dynamika; schopnost zvládat ekonomická rizika; trend směrem k placené práci“*
- *„Environmentální a místní prospěch – Přednostní uspokojování potřeb místní komunity; vyžívání přednostně místních zdrojů; uspokojování přednostně místní poptávky; zohledňování environmentálních aspektů výroby i spotřeby; spolupráce sociálního podniku s důležitými místními aktéry; inovativní přístupy a řešení“*

(Dohnalová et. al, 2012, str. 81)

Pro sociální podnik je podstatné jak dosahování zisku, který většinou bývá určen k dalšímu rozvoji podniku tak i přínosnost pro znevýhodněné osoby. Základním smyslem takového podniku je tedy provozovat takové činnosti, které prospívají společnosti nebo specifické skupině lidí. Na rozdíl od tradičních organizací občanské společnosti není cílem zapojení se do dobročinných aktivit nebo přerozdělování finančních toků, nýbrž vyrábění výrobků nebo poskytování služeb ostatním lidem. Tyto činnosti jsou jedním z předních důvodů existence těchto podniků (Dohnalová et. al, 2012).

V oblasti sociologie existuje mnoho používaných pojmů. Těmito pojmy jsou například sociální interakce, sociální inkluze a sociální exkluze, které jsou v následující části vysvětleny.

Sociální interakce

Jedná se o proces, při kterém určitá osoba nebo skupina osob má nějaký vliv na druhou osobu či skupinu. Se sociální interakcí je možné se setkat všude kolem nás a probíhá téměř při jakémkoliv kontaktu osob. Patří k jedné z potřeb každé osoby, protože člověk podvědomě vyhledává kontakt s lidmi. Do jisté míry tak ovlivňuje naše chování i chování druhých. Sociální interakce může probíhat i na dálku a to díky moderním technologiím prostřednictvím telefonu nebo internetu (Čadilová, 2009).

Sociální interakce může probíhat:

1. Verbálně – Prostřednictvím slovní komunikace.
2. Neverbálně – Prostřednictvím gest, pohybů těla a výrazů na tváři. Ve většině případů jsou tyto činnosti prováděny nevědomě.

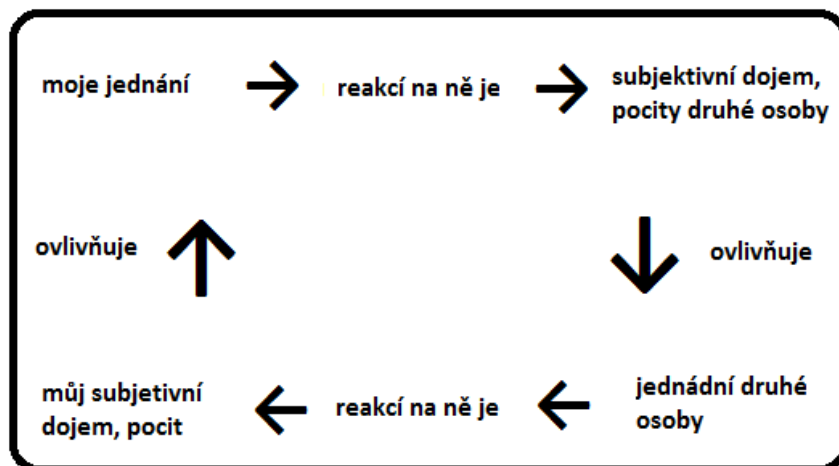
V sociální skupině existují tyto druhy sociální interakce:

- Koakce – Osoby ve skupině provádí určitou činnosti samostatně a nezávisle na ostatních.
- Kooperace – U tohoto druhu již osoby ve skupině vzájemně spolupracují.

(Štěpař, 2014)

Následující model sociální interakce popisuje jednotlivá jednání osob, které mají určitý vliv na jiné osoby a vyvolávají v nich subjektivní dojem a pocit.

Schéma č. 1 - Model interakce



Zdroj: Čadilová, 2009

Sociální inkluze

Sociální inkluzí nebo lze také říci sociálním začleňováním se rozumí určitý proces, při kterém jsou lidem, kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením, zpřístupněny životní šance a důležité životní hodnoty. V minulosti se nikdo příliš nezabýval touto problematikou, avšak v současné době se zájem o řešení tohoto problému výrazně zvyšuje. Hlavními důvody jsou reakce na odlišné postupy v sociální diferenciaci. Těmito důvody může být, že každý člověk má odlišné životní šance, každý může být ohrožen jinými sociálními riziky a každý preferuje jiný životní styl a má jinak nastavené priority v životě. Jedním z dalších problémů mohou být odlišnosti v jednotlivých kulturách – procesy multikulturizace (Sirovátka, 2013).

„V právním řádu České republiky (zákon č. 108/2006 SB., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů) je sociální začleňování definováno jako proces, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný.“ (MPSV, 2012).

Hlavním předmětem sociálního začleňování je snižování a následná stabilizace chudoby a snaha zabránit, aby byli lidé sociálně vyloučeni. Lidé mohou být sociálně vyloučeni mnoha různými způsoby a to se může projevovat problémy v mnoha oblastech. Na vyřešení těchto problémů je nutné používat jednotný, sjednocený přístup. Mezi obecné cíle sociálního začleňování patří, že znevýhodněným osobám je zajišťováno zaměstnání a je jim také zajištěn rovnocenný přístup ke všem zdrojům, právům, zboží a službám. Dalšími cíli jsou snaha o vyvarování se sociálnímu vyloučení a přednostní pomoc těm, kteří jsou nejvíce ohroženi. (MPSV, 2012).

Sociální Exkluze

Sociální exkluze je vlastně opakem sociální inkluze a znamená sociální vyloučení osob. Sociální vyloučení osob je specifický proces, při kterém je jednotlivým osobám či skupinám osob odepřen přístup ke zdrojům, které jsou nezbytné pro participaci v sociálních, ekonomických a politických aktivitách společnosti. Dle předchozí podkapitoly lze odvodit, že jedním z hlavních důvodů sociálního vyloučení je chudoba a tudíž velmi nízké příjmy. K procesu sociálního vyloučení však patří i další faktory

jako je diskriminace, nedostatečné vzdělání či nevhodné životní podmínky. Sociálně vyloučení lidé tak často nemají přístup k institucím a službám a nemají možnost vzdělávat se. Důsledkem sociálního vyloučení může být dlouhodobá nezaměstnanost, vázanost na sociální dávky, které mohou být jediným zdrojem příjmu. Osoby vyloučené ze společnosti často žijí v prostorově odloučených částech obcí či měst, mají nízkou kvalifikaci a špatný zdravotní stav (Varianty, 2016).

Sociální vyloučení je možné rozdělit na tři různé pohledy:

1. *„redistribuční – zdůrazňuje sociální vlivy, které tuto situaci způsobují (mezi ně patří například existující nerovnost ve společnosti) a zaměřuje se na osoby žijící v chudobě.“*
2. *„etický – zdůrazňuje kriminální chování a morální úpadek celých sociálních skupin či obyvatel městských čtvrtí, které se ocitly v sociálním vyloučení.“*
3. *„integrační – sociální vyloučení je zde chápáno jako totožné s vyloučením z trhu práce.“*

(Varianty, 2016)

Lidé, kteří žijí na okraji společnosti, si zvykají na podmínky sociálního vyloučení a učí se specifickému jednání, které je většinou velmi odlišné od většinové společnosti. Kvůli špatným návykům, získaných z důvodu sociálního vyloučení, je těmto lidem zabráněno být úspěšný ve většinové společnosti. Chybí jim hodnotové žebříčky, které jsou zaměřeny na kariérní růst a úspěch. Tímto způsobem jsou uvíznuti v pasti sociálního vyloučení a nemohou se z ní bez cizí pomoci dostat. Etnicita má v oblasti sociálního vyloučení specifickou roli. Velké množství obyvatel České republiky si myslí, že sociální vyloučení lidí je způsobeno převážně problémy s etnikem a nejedná se tak o problém sociální. Toto myšlení je však nesprávné, jelikož ne všichni žijící na okraji společnosti jsou vyloučení z důvodu etnického původu (Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách, Ministerstvo vnitra, Organizace Člověk v tísni 2010).

2.3 Sociální zemědělství

Sociální zemědělství začalo upoutávat pozornost díky rostoucímu zájmu venkovských zemědělských podniků. Podniky, zabývající se sociálním zemědělstvím je možné v dnešní době nalézt i v zemích Evropské unie. Zájem zemědělských podniků o tuto formu zemědělství narůstá a to převážně z důvodu správného porozumění potenciální role zemědělství a venkovských zdrojů. Zemědělci si začali uvědomovat, jak přínosné může sociální zemědělství být. Může být přínosné pro lidi jak po stránce sociální, fyzické tak i duševní. Stejně tak je sociální zemědělství novou příležitostí pro farmáře. Ti mohou rozšířit svou činnost o alternativní poskytování služeb a mohou diverzifikovat rozsah svých činností či rozšířit svou multifunkční roli ve společnosti. Toto propojení mezi zemědělskou činností a sociálními aktivitami nabízí nové zdroje příjmu a možnost zlepšit pohled široké veřejnosti na zemědělství jako takové (The European Network for Rural Development, 2014).

Sociální zemědělství může být definováno jako alternativní využití komerčních farem a zemědělských podniků pro zlepšování fyzického a psychického zdraví pomocí běžných zemědělských aktivit. Sociální zemědělství je vhodné pro široké spektrum lidí, kteří jsou nějakým způsobem znevýhodněni. Může se jednat o znevýhodnění sociálního či zdravotního charakteru, avšak není vyloučeno, že tuto formu léčby budou vyhledávat i lidé s odlišnými dispozicemi. Nejčastěji jsou uváděny následující nevýhody:

- Psychické poruchy
- Tělesný handicap
- Mentální poruchy
- Dlouhodobá nezaměstnanost
- Drogová závislost
- Sociální vyloučení

(Sempik, Hine & Wilcox, 2010)

Ve studii autorů Di Iacovo a O'Connor popisují sociální zemědělství takto:

O sociálním zemědělství se může částečně mluvit jako o zemědělských aktivitách, které napomáhají lidem s nějakým omezením, poruchami či závislostí. Tato metoda se značně odlišuje od klasické léčby, protože je prováděna výhradně v přírodním prostředí namísto v zařízeních nemocničního typu. Sociální zemědělství je tradiční a inovativní

způsob zemědělství, který zahrnuje všechny typické zemědělské činnosti. Klienti pěstují rostliny a starají se o hospodářská zvířata, ve smyslu zlepšení dané terapie nemocného, podpoření sociálního začlenění, naučení se novým věcem a možnosti poznat sociální služby ve venkovských oblastech. Malé skupiny lidí mohou na farmách pobývat a pracovat společně s farmáři a sociálními pracovníky. Znevýhodnění tak mají příležitost přiložit ruku dílu a mohou pociťovat, že dělají něco užitečného. Při těchto činnostech mohou být jednodušeji začlenění do sociální skupiny a jejich snaha a schopnosti mohou být oceněny a dále rozšiřovány (Di Iacovo & O'Connor, 2009).

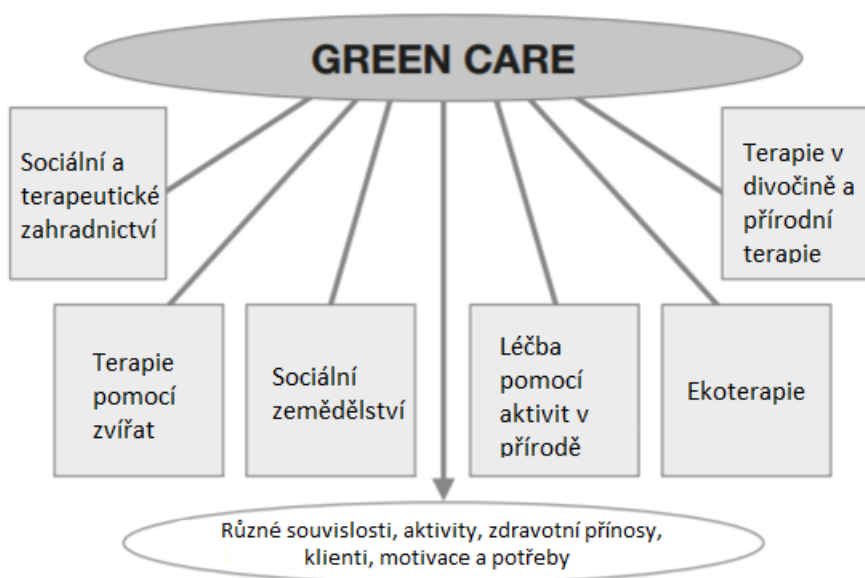
Základní definice sociálního zemědělství dle Evropského hospodářského a sociálního výboru:

„Sociální zemědělství je inovativní přístup sdružující dva koncepty: multifunkční zemědělství a sociální služby / zdravotní péči na místní úrovni. Přispívá v rámci produkce zemědělského zboží k blahobytu a sociální integraci osob, jež mají specifické potřeby. Sociální zemědělství se rozvíjí v celé Evropě ve formách, jež mají společné charakteristiky, ale také četné odlišnosti, pokud jde o přístup, vztahy s ostatními odvětvími a financování. Zdá se však, že je nutné definovat sociální zemědělství na evropské úrovni s cílem určit činnosti, jež budou jeho součástí, a definovat rámec a kritéria včetně kritérií kvality.“ (Evropský hospodářský a sociální výbor, 2012).

V ostatních zemích existuje mnoho různých pojmů, které jsou používány ve spojitosti se sociálním zemědělstvím. Užívanými anglickými termíny jsou „Social Farming“, „Green Care Farming“, „Farming for Health“, „Social Agriculture“ a „Farming Therapy“. „Green care“ je východiskem pro sociální zemědělství. Tento pojem vymezuje mnoho různorodých činností, které jsou založeny na propojování lidské populace s přírodou. Účelem této vzájemné integrace je dosahování a udržování lidského blahobytu. Green care zahrnuje činnosti terapeutické, vzdělávací, odpočinkové a pracovní. Činnosti spadající do oblasti Green care je možné provádět téměř kdekoli a libovolným způsobem. Důležitým aspektem je však lidský kontakt s přírodním prostředím, z důvodu pozitivních vlivů na kvalitu lidského života. Green care má mezi ostatními nástroji dominantní postavení, jelikož zahrnuje komplexní aktivity, na které jsou zaměřeny ostatní činnosti. Následující schéma znázorňuje činnosti, které jsou podřízeny

pojmu Green care a tyto činnosti lze provozovat vhodnými organizacemi a institucemi (Moudrý, Chovanec & Hudcová, 2015).

Schéma č. 2 - rozdělení Green care



Zdroj: Sempik et. al, 2010

- Sociální a terapeutické zahradnictví – Zahradnictví v mnoho různých formách bylo používáno jako terapie nebo jako přídavek k terapii při léčbě nemoci. Používalo se jako prostředek k zlepšení sociální a psychologické stránky u znevýhodněných jedinců či skupin. Zahradnictví a zahradničení je stále používáno mnoha terapeuty z důvodu podporování rozvoje motoriky a také k rozvíjení sociálních dovedností.
- Terapie pomocí zvířat – Jedná se o různé způsoby využití zvířat při rehabilitaci nebo při sociální péči. Zvířata jsou využívána při terapii především u osob s psychickými poruchami, u osob emocionálně narušených, u vězňů a osob drogově závislých, ale také u starších osob a dětí. Kontakt osob se zvířaty redukuje příznaky různých psychických poruch. Mezi nejčastější terapie patří jízda na koních či oslech, práce s ovce, kozami, králíky anebo slepicemi. Psi a kočky jsou také často využíváni a klienti mají kontakt s nimi v oblíbenosti.

- Sociální zemědělství – Jedná se o alternativní využívání farem a zemědělských podniků. Sociálnímu zemědělství bude věnována pozornost v následujících částech této práce.
- Léčba pomocí aktivit v přírodě – Při této formě léčby se klienti pohybují a provozují aktivity v přírodním prostředí. Může zahrnovat širokou škálu činností, jako jsou procházky v lesích, běhání, jízda na kole či na koních anebo vysokohorská turistika. Již nedávno bylo zjištěno, že fyzická aktivita má pozitivní vliv na psychické problémy mezi které patří stres anebo deprese.
- Ekoterapie – Činnosti provozované při ekoterapii jsou podobné jako u terapeutického zahradnictví, sociálního zemědělství a terapií v divočině. Avšak u ekoterapie jsou aktivity provozovány s ohledem na možné dopady na životní prostředí. Důraz je kladen na trvalou udržitelnost a ekologii.
- Terapie v divočině a přírodní terapie – Při umístění klientů do divočiny mohou přijít na jiné myšlenky a zapomenout tak na každodenní strasti v běžném životě. Pobyt v divočině se využívá hlavně u skupin osob, při kterém je kladen důraz na vzájemnou spolupráci, komunikaci a také na posílení odpovědnosti. Terapie v divočině napomáhá řešit problémy s nevhodným chováním osob a poskytují jim příležitost pro osobní rozvoj.

(Sempik et. al, 2010).

Jak již bylo řečeno, aktivity prováděné účastníky sociálního zemědělství mohou mít odlišný charakter. I přes tuto skutečnost mají vždy však dva společné prvky:

1. Prováděné aktivity jsou vždy úzce spojeny s jakoukoli zemědělskou činností nebo se zemědělským podnikem.
2. Jsou vhodné především pro osoby, které mají krátkodobé či dlouhodobé specifické potřeby.

(Moudrý, Chovanec & Hudcová, 2015)

Za použití těchto společných prvků je možné určit jednotlivé cíle sociálního zemědělství:

- Velká škála osob se specifickými potřebami má větší možnost se začlenit na trhu práce.
- Odborná sociální péče a sociální služby jsou poskytovány alternativní cestou a to formou rehabilitace a terapie v přírodním prostředí.
- Možnost vzdělávat se a učit se novým věcem. Díky tomu se účastníci mohou naučit zemědělské postupy, mohou poznat venkovské prostředí a venkovskou kulturu a mohou se naučit jak správně pečovat o krajinu a jak ji vhodně udržovat.

(Moudrý, Chovanec & Hudcová, 2015)

2.3.1 Cílové skupiny

Je důležité určit cílovou skupinu sociálního zemědělství, aby se mohl vymezit správný okruh osob, pro které je sociální zemědělství určeno. Důvodem je zejména vhodný výběr aktivit pro tyto osoby, aby vybrané aktivity byly vhodné a nějakým způsobem přínosné. Určení cílové skupiny a podrobnější definování osob má poté za následek lepší přehlednost v potencionálních podporách, které mohou být finančního i nefinančního charakteru. Při vymezování cílových osob je nutno vycházet z právního rámce, ve kterém jsou upraveny různé druhy péče a případné finanční podpory. V sociálním zemědělství je vymezeno několik základních druhů cílových skupin. První skupinou jsou osoby znevýhodněné na trhu práce. Do této skupiny patří osoby, které jsou pro účely zaměstnanosti považovány za zdravotně postižené, a je jim poskytována zvýšená ochrana na trhu práce. Další osoby v této skupině mají přednost při zařazování do využívání jednotlivých nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti. Druhou skupinou jsou uživatelé sociálních služeb u registrovaných poskytovatelů. U osob této skupiny je nutné diverzifikovat služby, které mají vazbu na trh práce od služeb, u kterých je kladen důraz na terapeutické aktivity. Třetí skupinou jsou cílové skupiny v Evropských strukturálních a investičních fondech v dalších projektech. S osobami této skupiny je spolupracováno různými způsoby na dílčích projektech, které jsou vyhlášeny v dotačních programech různých společností a donátorů. Poslední skupinou je široká

veřejnost. Do této skupiny spadá velké množství osob, které jsou zapojovány do vzdělávacích a osvětových činností. K těmto činnostem jsou využívány vzdělávací organizace anebo volnočasové aktivity, které jsou provozovány na venkově skrz multifunkční zemědělství. Děti, dospělé osoby nebo senioři mohou mít svou působností ve venkovském prostředí pozitivní vliv na rozvoj regionu (Portál Sociálního zemědělství - Pro koho je sociální zemědělství, 2017).

Služby sociálního zemědělství jsou poskytovány nejvíce osobám se zdravotním postižením. Nejčastěji se jedná o mentální postižení. Následující početnou skupinou jsou osoby drogově závislé a osoby dlouhodobě nezaměstnané (Moudrý, Chovanec & Hudcová, 2016).

2.3.2 Historie sociálního zemědělství

Spojení člověka a přírody je zakotveno již v daleké historii. Lidé byli vždy v každodenním kontaktu s přírodou. Využívání přírody k udržení dobrého zdraví není proto zcela novou myšlenkou, jelikož instituce jako je například vězení, nemocnice nebo kostely měly často své terapeutické prostory ve venkovním prostředí. Vězňice měli své věžeňské farmy, které umožňovaly vězňům provozovat smysluplnou práci a zároveň zlepšovat fyzickou kondici. Nemocniční zahrady byly původně vytvořeny již ve středověku. Zahrady sloužili jako alternativní způsob k zotavení a léčení. K léčení tuberkulózy v 18. a 19. století byl jako přídavek k léčbě využíván čerstvý vzduch a slunečný svit. Několik venkovských terapeutických komunit fungovalo již od roku 1940. Terapeutické komunity jsou skupinové léčebné programy, které se poprvé objevily ve Spojeném království během druhé světové války. Bylo zjištěno, že nemocniční zahrady mohou zlepšit náladu, redukovat stres a zlepšit celkový průběh potřebné léčby (Hine, Peacock & Pretty, 2008).

Vývoj sociálního zemědělství je odlišný v každé zemi z důvodu rozdílné kultury, z důvodu jiné struktury v oblasti zdravotních, sociálních a vzdělávacích službách. Konkrétní období vzniku sociálního zemědělství je složité definovat, nicméně první kroky v této oblasti je možné sledovat od roku 1960. V Itálii se poprvé začali objevovat sociální družstva po uzavření psychiatrických léčeben v roce 1980. Velké množství těchto družstev se zabývaly zemědělskými činnostmi. Naproti tomu v Německu se první sociální podniky objevily již na konci 19. století, aby mohly pomáhat lidem v nouzi.

Německé sociální podniky často provozovaly zemědělskou činnost, aby mohly zásobovat své vlastní kuchyně a uspokojily tak základní nutriční potřeby. Tyto podniky měly dlouhodobou tradici v integraci lidí. Podniky se úspěšně rozvíjely, avšak v 60. letech 20. století se začaly objevovat komplikace. Hlavní příčinou bylo snižování cen potravin a to vedlo k uzavření mnoha farmářských jednotek. Některé z nich byly znovu zprovozněny v letech 1980 až 1990, když si lidé opět uvědomili, jak důležitá je pro ně příroda a životní prostředí a začala se zvyšovat poptávka po produktech ekologického zemědělství. Mnoho prvotních průkopníků v Irsku a Nizozemí se nechalo inspirovat křesťanskými principy. Co se týče Slovinska, tak zde většina projektů začala po roce 1990. Zakladatelé těchto projektů byli motivováni potencionální možností propojit sociální péči a zemědělství. Ve Francii je obtížné datovat začátek sociálního zemědělství. Země, kde je možné sledovat velice rapidní rozšíření sociálních farem je Nizozemí. V této zemi jsou hlavními poskytovateli sociálních služeb skrz sociální zemědělství rodinné farmy (Di Iacovo & O'Connor, 2009).

Průkopníci sociálního zemědělství měli mnoho různých důvodů, proč začít tuto formu zemědělství rozvíjet. Jako příklad lze uvést tyto důvody:

- Touha uspokojit potřeby zejména znevýhodněných osob a rodin.
- Potřeba nebo přání najít vhodnou alternativu, jak zintenzivnit zemědělství.
- Přání sdílet styl života na farmě zejména se znevýhodněnými skupinami osob.
- Úsilí o naplnění cílů, související se sociální spravedlností a solidaritou.
- Možnost vykonávání alternativní odborné praxe (sociální péče jinou formou).
- Nové zdroje příjmu a potencionální možnosti místní spolupráce.

(Di Iacovo & O'Connor, 2009)

V mnoha zemích není bohužel sociální zemědělství na jednotné evropské úrovni, a proto není ještě zaveden konkrétní systém na jeho vytvoření a provozování. Sociální zemědělství je většinou provozováno na bázi dobrovolnosti a často není podporováno konkrétními politikami anebo příslušnými institucemi. V oblasti sociálního zemědělství je třeba mnoho věcí zlepšovat a postupně se snažit o jeho implementaci, jelikož tato forma zemědělství může nabídnout mnoho alternativních sociálních služeb. Je zřejmé, že největší pozornost je třeba věnovat budování nového institucionálního prostředí pro podniky sociálního zemědělství (So Far, 2016).

Česká republika patří k zemím, kde je sociální zemědělství téměř u svého zrodu. Mnoho lidí tak nemá ani nejmenší představu o co se vlastně jedná. Místní provozovatelé se s tímto druhem zemědělství seznámili skrz mezinárodní projekty, které vznikly v zemích s více rozvinutým sociálním zemědělstvím. Nechali se inspirovat zkušenostmi zahraničních kolegů a snažili se je postupně aplikovat do našich aktuálních podmínek. Jedná se však o nelehkou úlohu, vzhledem k historii zemědělství před rokem 1989, kdy probíhalo vyvlastňování půdy, zanikaly soukromé rodinné farmy a vznikala velké státní zemědělská družstva. I přes tuto skutečnost se postupně koncept sociálního zemědělství začíná uplatňovat i u nás (Portál Sociálního zemědělství - Historie sociálního zemědělství, 2017).

2.3.3 Přínosy sociálního zemědělství

Služby sociálního zemědělství jsou využívány širokou škálou osob skrz celou Evropu. Využíváno je především osobami, které trpí mentálními a dalšími poruchami. Dalšími poruchami jsou myšleny různá duševní, tělesná a smyslová omezení. Mezi další uživatele těchto služeb lze označit starší osoby, děti, osoby, které se léčí s alkoholovou či drogovou závislostí či vězni využívající rehabilitační služby. Nicméně podstata sociálního zemědělství ve zdravotnictví není často dostatečně chápána a proto není ani dostatečně kvalifikována. Z tohoto důvodu nelze vhodným způsobem kvantifikovat přínosy sociálního zemědělství. Z důvodu nedostatku ekonomických údajů nelze přesně odhadnout celkové náklady a úspory ze sociálního zemědělství ve zdravotnictví.

Důraz je kladen především na zdravotní a sociální přínosy, které sociální zemědělství přináší svým klientům. Důležité jsou rovněž přínosy ekonomického a neekonomického rázu pro ty, kteří služby sociálního zemědělství poskytují a to jsou především sociální farmy rodinného typu. Zkoumána je také finanční náročnost a finanční výhodnost sociálního zemědělství z pohledu multifunkčního zemědělství, veřejného zdraví a sociální inkluze. Mezi hlavní přínosy lze zařadit: nižší náklady na zdravotní péči; poskytování sociálních služeb s větší efektivitou; podporování méně úspěšných zemědělských podniků, aby mohli i nadále fungovat; vytváření nových pracovních míst; zlepšování a udržování venkovských oblastí; poskytování alternativní zdravotní péče a léčby; poskytování pracovní příležitosti pro individuální osoby; podporování sociálního začleňování a zvyšování sebevědomí a kvality života uživatelů těchto služeb

V následující části budou popsány některé konkrétní přínosy sociálního zemědělství. Jedná se o finanční a nefinanční výhody pro rodinné farmy, zdravotní přínosy a přínosy pro širší veřejnost. Tyto přínosy byly zjištěny na základě mezinárodního průzkumu.

(Social Farming Across Borders, 2014)

Finanční a nefinanční přínosy pro rodinné farmy

Farmáři, kteří se začínají věnovat sociálnímu zemědělství, to nemusí dělat primárně za účelem dosahování větších zisků. Namísto toho si uvědomují, jak přínosné to pro určité skupiny lidí může být. Tím hlavním důvodem tedy může být touha pomáhat těm, kteří to potřebují, tímto alternativním způsobem. Nicméně sociální zemědělství může poskytovat možnost, jak rozčlenit příjmy plynoucí z farmy a z venkovského hospodářství.

Jak již bylo zmíněno, je poměrně obtížné určit finanční přínosnost ze sociálního zemědělství z důvodu různorodosti činností provozovaných na farmách. Složitě je to i pro zemědělce, kteří nemohou odhadnout, do jaké míry jsou závislí na příjmech plynoucí ze sociálně zemědělských aktivit. Ve Spojeném království se nachází 36 % farem, které jsou plně závislé na příjmech ze sociálního zemědělství. Dalších 33 % farem jsou závislé pouze z určité části a zbylých 31 % farem nejsou na těchto příjmech závislé vůbec. Jak to u většiny podniků bývá, tak i sociální farmy jsou nuceny vytvářet alespoň minimální zisk na pokrytí svých nákladů, aby mohli i nadále existovat.

Údaje získané z mezinárodního průzkumu poskytují informace o rozdílných úrovních zisků z aktivit provozovaných na sociálních farmách v Nizozemí. Roční příjem se pohyboval v rozpětí od 48 000 € do 73 000 €. Avšak tyto údaje byly odhadnuty na základě různorodých parametrů. Tyto příjmy dokazují, že v Nizozemí je sociální zemědělství již na dobré úrovni, je více rozvinuto a využíváno více lidmi oproti jiným evropským státům. Zhruba jedna třetina nizozemských farem má uzavřenou smlouvu se zdravotnickými institucemi a 40 % farem mají klienty, kteří disponují svým osobním rozpočtem a mohou nakupovat služby přímo. Průměrná platba za služby od klienta, který disponuje osobním rozpočtem, byla 70 € na den a ti, kteří měli smlouvu se zdravotní institucí, to bylo 50 € na den.

V Belgii je většina farem nezávislých a obstarávají služby pouze pro malý počet uživatelů služeb. Tyto soukromé farmy mají primárně uzavřené smlouvy se

zdravotnickými institucemi. Platby jsou určeny především na financování výdajů za poskytnuté služby. Navíc zde zemědělci dostávají vládní dotaci ve výši 40 € za den bez ohledu na počet klientů. Většina těchto farem má obrat pohybující se od 1000 € do 10 000 € plynoucí z aktivit na sociálních farmách.

Kromě zmíněných finančních přínosů, existují také přínosy nefinančního charakteru. Tyto přínosy mohou být pro rodinné farmáře mnohdy mnohem uspokojivější, než pouhé dosahování zisku. Jedná se především o možnost, vidět na lidech, jak na ně provozování zemědělských aktivit působí, jak jím to mění jejich život a v případě sociálně vyloučených osob možnost se sociálně začlenit. Určitým přínosem je i vytvoření lepšího propojení mezi zemědělci a širší komunitou. Velkou výhodou je také, že sociální zemědělství zlepšuje celkovou „image“ zemědělství jako takového. Hlavním důvodem jsou pozitivní účinky zemědělství na lidské zdraví, především když klienti mluví o této alternativní metodě mezi svými příbuznými a doporučují tuto formu léčby dalším lidem s obdobnými problémy.

(Social Farming Across Borders, 2014)

Zdravotní přínosy pro klienty

Aktivity provozované v sociálním zemědělství mají pozitivní vliv na zdravotní stav klientů. Je však nutné brát na vědomí, že zdravotní přínosy do určité míry závisejí na potřebách a schopnostech každého individuálního klienta a na dalších okolnostech. Zdravotní benefity lze dále rozdělit na fyzické, duševní a sociální.

Skrz provozované aktivity lze zlepšovat celkovou fyzickou kondici a je možno naučit se nové dovednosti a to především ve vybraných zemědělských činnostech. Zemědělský podnik nabízí bezpečné a klidné prostředí, které může pozitivně působit na zmírnění agresivního chování a fyzická práce může vést k lepším stravovacím návykům a díky fyzické únavě lze zlepšit také kvalitu spánku.

Jedním z největších přínosů sociálního zemědělství je zlepšování duševního zdraví. Klienti mohou změnit prostředí běžného života s pobytem na farmě a díky tomu úplně zapomenout na každodenní strasti a problémy se kterými se setkávají ve svých životech. Na farmách mají možnost provozovat činnosti, které jsou nějakým způsobem užitečné a jsou provozovány za nějakým konkrétním účelem. Díky tomu si mohou připadat užitečně a může to zlepšovat jejich duševní pohodu a zároveň zvyšovat jejich

sebevědomí. Zemědělské činnosti mají pozitivní vliv na redukování hněvu, zmatenosti, deprese a únavy. Výhodou je změna psychické únavy za fyzickou, jelikož psychická únava je častokrát mnohem horší.

(Social Farming Across Borders, 2014)

Sociální přínosy pro klienty

Na farmách se klienti střetávají s ostatními klienty, kteří mají podobné či stejné problémy jako oni samy. To je přínosné zejména pro budování sociálních návyků a klienti si mohou zlepšovat komunikační schopnosti a učit se spolupráce s ostatními. S rostoucím sebevědomím roste i touha vyzkoušet nové, doposud nepoznané věci a také se seznámit s novými lidmi. Na farmě se klienti naučí určitým pracovním návykům a mohou pociťovat větší nezávislost a osobní zodpovědnost (Social Farming Across Borders, 2014).

Přínosy pro širší veřejnost

Sociální zemědělství může obohacovat i širší veřejnost, protože nabízí široký rozsah poskytovaných služeb, které zlepšují zdravotní stav a poskytují skvělé možnosti a podmínky k využívání přírody jako alternativní terapie. Sociální zemědělství může podporovat efektivnější využívání veřejných rozpočtů a může vést ke zlepšování sociálních a zdravotních služeb díky nižším celkovým nákladům a větším přínosům pro klienty. Většina provozovaných aktivit se odehrává ve venkovním, otevřeném prostředí a díky tomu mají zúčastnění se specifickými potřebami možnost ukázat veřejnosti své schopnosti, což může vést ke snadnějšímu pochopení a akceptování těchto lidí veřejností. Na ekonomické úrovni můžeme hovořit o výhodách pro venkovské hospodářství, jelikož zde existují diverzifikované zemědělské příjmy a nabízejí se zde nové pracovní příležitosti. Zapojování se klientů do zemědělských aktivit zmenšuje izolovanost farmářů a nabízí jim možnost pracovat s více lidmi na běžných zemědělských činnostech. Zkušenosti, které klienti získají na farmách, mohou být velice užitečné, protože zvyšují jejich uplatnitelnost na pracovním trhu. Díky tomu tak mají lepší příležitost si v budoucnu sehnat práci a to nejen v oblasti zemědělství (Social Farming Across Borders, 2014).

2.3.4 Sociální zemědělství v Evropě

Jak již bylo řečeno v předešlých částech této práce, sociální zemědělství je rozvinuto v každé evropské zemi naprosto odlišně. V některých zemích je již sociální zemědělství na poměrně dostatečné úrovni, nicméně v některých zemích je téměř u svého zrodu. Úroveň sociálního zemědělství v některých evropských zemích lze rozdělit do 4 úrovní:

1. Počáteční úroveň
2. Středně rozvinutá úroveň
3. Rozvinutá úroveň
4. Oficiálně uznaná úroveň

Evropské země, ve kterých je sociální zemědělství téměř u svého zrodu se snaží vytvářet a dále rozvíjet projekty, při kterých se pokoušejí uvádět sociální zemědělství do praxe. Mezi tyto země lze uvést: Slovinsko, Českou republiku a Bulharsko.

V zemích, kde je sociální zemědělství na vyšší úrovni, existuje více projektů, které jsou orientovány na tento druh zemědělství. Tyto projekty jsou mnohdy velice odlišné a jejich četnost se neustále zvyšuje. Počet uživatelů těchto služeb se postupně zvyšuje a vztahy mezi nimi jsou upevňovány. Co se týče politické a finanční podpory, tak ta není stále na dostatečné úrovni a není proto zaručena. Do této skupiny států je možné zařadit například Francii, Portugalsko, Finsko a Německo.

Nizozemí a Itálie jsou zeměmi, o kterých je již možno hovořit jako o zemích s dostatečnou úrovní sociálního zemědělství. V terciárním sektoru, přesněji ve zdravotnictví již bylo zjištěno, jak užitečným zdrojem může sociální zemědělství být v oblasti alternativní terapie. Dále byl zjištěn pozitivní dopad na zaměstnanost a zemědělci si uvědomili, že to pro ně může být potenciální zdroj příjmu a že tímto způsobem mohou lidem přinést spoustu užitku. Politická a finanční podpora je dobře rozvinuta a je možné čerpat dotační prostředky.

Za nejvyšší možnou úroveň sociálního zemědělství lze považovat situaci, při které vědci, veškeré zúčastněné strany, zástupci jednotlivých ministerstev, zemědělci a zaměstnanci vzájemně spolupracují a snaží se posouvat celkovou úroveň do vyšších sfér. Sociální zemědělství a veškeré související činnosti jsou podporovány politikou

(Multifunctional Agriculture in Europe - Social Farming in Europe, 2010).

2.3.5 Sociální zemědělství ve vybraných evropských zemích

V následující části bude popsán stav sociálního zemědělství v některých evropských zemích.

Bulharsko

Multifunkční zemědělství je v zemích střední a východní Evropy a především v Bulharsku poněkud novým konceptem. Empirické průzkumy ukazují, že pojem multifunkční zemědělství je v Bulharsku používán pouze zřídka. Vláda v této zemi se nesnaží implementovat koncept multifunkcionality zemědělství v národním programu pro rozvoj venkova, ale používá podobné koncepty jako je například „rozvoj venkova“ nebo „alternativní aktivity“ v oblasti zemědělství. Pozitivem v této situaci je existence příležitosti pro financování těchto aktivit skrz program pro rozvoj venkovských regionů. Avšak průzkum u autorizovaných institucí ukázal, že tato možnost nebyla doposud využita. Venkovské oblasti mají mnoho problémů, které omezují lidský rozvoj. Těmito problémy jsou především chudoba, přerušované studium, omezený přístup ke zdravotní péči, a omezené možnosti pro znevýhodněné osoby. Mnoha problémům by se bylo možné vyvarovat a zlepšit tak stávající situaci prostřednictvím právě sociálního zemědělství, jakožto využití zemědělství multifunkčním způsobem. Jako příklad lze uvést kombinování různých zemědělských aktivit, při kterých se pečuje o hospodářská zvířata a následně se pracuje se zemědělskými stroji, které slouží k výrobě biopaliv ze živočišných odpadů nebo kombinace zemědělství s venkovskou turistikou.

Nicméně pro mnohé zemědělské podniky v Bulharsku mají velký význam i činnosti nezemědělského charakteru. Zemědělci často provozují i aktivity mimo zemědělský podnik. Poskytují různé smluvně sjednané služby, při kterých používají své zemědělské stroje a zařízení a také provozují různé řemeslné činnosti. Zpracovávání zemědělských produktů a dřeva jsou dalšími velice důležitými činnostmi pro některé zemědělce. Některé farmy mají dlouholetou tradici ve výrobě různých produktů, které jsou zaměřeny především na vysokou kvalitu a následně se zaměřují na přímý prodej těchto výrobků a plodin. Jedná se především o produkty z vinné révy a různé druhy čerstvého ovoce a zeleniny. Zkrátka existuje opravdu velké množství zemědělských činností, které se liší především v závislosti na určitý region či oblast v Bulharsku. Z tohoto důvodu je značně obtížné uvést obecnou definici multifunkčního zemědělství na úrovni

zemědělských podniků. Multifunkcionalita reprezentuje mnohem více nežli pouze ekonomické aspekty a příležitosti alternativního příjmu, dalším neméně důležitým aspektem je aspekt sociálně-kulturní.

Z výzkumu bulharských farem vyplývá, že sociální zemědělství je naprosto ve své počáteční fázi. Hlavním důvodem může být, že možnosti a přínosy sociálního zemědělství nejsou vůbec známy mezi širokou veřejností a stejně tak ani mezi vládními orgány. V důsledku tohoto problému neexistuje žádná společná politika, která by se snažila prosadit a patřičně rozvinout tento typ zemědělství. Navzdory tomu je možné i pár takovýchto podniků najít. Tyto podniky jsou však provozovány na plně soukromé bázi, z vlastní iniciativy, bez jakékoliv právní ochrany či podpory ze stran správních orgánů. Jak již bylo zmíněno, sociální zemědělství je naprosto neznámé pro bulharskou společnost. Některé základní materiály je možné najít v různých publikacích či v některém z tisků, které prezentují převážně zkušenosti z jiných zemí. Tyto informace nejsou však dostatečně relevantní a v žádném případě nejsou významné takovým způsobem, aby se veřejnost o sociální zemědělství začala zajímat a snažila se dozvědět více. V této zemi téměř úplně chybí výzkumný zájem o tuto problematiku. I přes tyto skutečnosti, je v zemi dobrý potenciál pro rozvoj sociálního zemědělství. A to především díky existenci vhodných klimatických podmínek a díky stálé tradici v zemědělské produkci. Dalším důvodem pro rozvoj může být využitelnost zemědělských aktivit jako řešení problémů u různých osob se specifickými potřebami. Činnosti sociálního zemědělství mohou v budoucnosti podporovat udržitelný rozvoj ve venkovských oblastech. To poskytne příležitosti pro více stabilní rozvoj venkova, pro postupné snižování chudoby a také pro zvyšování příjmů zemědělců. Veškeré tyto aktivity budou poté mít za následek stabilizaci společenského a ekonomického života ve venkovských oblastech a budou podporovat ochranu životního prostředí v Bulharsku. Nicméně aby se úroveň sociálního zemědělství posouvala kupředu, je třeba, aby se zapojil stát, vědci, a odborníci přímo z praxe. Od těchto představitelů by se očekávala koordinovaná a cílevědomá práce, která by podporovala rozvoj sociálního zemědělství a využívala by veškerých příležitostí pro realizaci.

(Multifunctional Agriculture in Europe - The state of art of multifunctional farming in Bulgaria, 2010)

Finsko

Ve Finsku je namísto sociálního zemědělství používán spíše pojem „Green care“. Sociálním zemědělstvím jsou ve Finsku chápány veškeré aktivity, kde hlavní roli hraje přírodní prostředí. Příroda je využívána jako hlavní zdroj nebo jako prostředek k dosažení duševního či fyzického zdraví. Využívána je také u rehabilitací, jako alternativa ve zdravotní péči či při vzdělávání. Metody aplikované v sociálním zemědělství by měli kromě přírody zahrnovat také různé prvky sociální interakce. V současné době se zájem o sociální zemědělství zvětšuje a to nejen v okruhu výzkumných pracovníků, ale také u soukromých podnikatelů, u nevládních organizací, u politiků a také u pedagogů. Finský fond pro inovace se zapojuje do rozvoje sociálního zemědělství, zejména pokud se jedná o podnikatelské činnosti v oblastech zdravotní péče, rehabilitací či vzdělávání.

V tomto státě se nachází zhruba 200 až 300 farem, které jsou momentálně zaměřeny na sociální zemědělství. O těchto farmách však není známo příliš mnoho, jelikož nejsou k dispozici statistická data. Je však známo, že tyto farmy využívají senioři a některé jsou využívány jako mateřské školy či sirotčinská zařízení, které využívají přírodního prostředí. Venkovské podniky, jejichž počty se neustále zvětšují, byly identifikovány jako podniky, které se snaží zapojovat do sociálního zemědělství a jejím cílem je, aby byly přijaty veřejností a byly podporovány. Největší zájem je však o podniky, které disponují stájemí s koňmi a nabízejí jízdy na koních, které jsou využívány jako terapie. Terapie spojené s jízdou na koni již získaly pozornost široké veřejnosti a dostalo se jim oficiální podpory.

(European Network for Rural Development, 2010)

Pro činnosti sociálního zemědělství je používáno několik různých metod. Nejznámější metodou používanou ve Finsku je terapie za pomoci jízdy na koních. Tyto metody zahrnují veškeré aktivity spojené s využíváním koní. Terapie je vhodná zejména pro osoby trpící různými poruchami, jako je pocit úzkosti, autismus, demence, deprese, drogové a alkoholové závislosti a další duševní problémy. Koně jsou také běžně využívány u sociálně pedagogických činností. Ostatní druhy zvířat jsou také využívány při těchto terapiích. Jedná se například o terapii, při které je kladen důraz na interakci mezi psem a člověkem. Kočky jsou také častými návštěvníky v sirotčinských domech

a v pečovatelských zařízeních. Rostoucí zájem je pozorován i u aktivit, při kterých jsou využívána zvířata jako je skot, kozy, ovce a kuřata.

Některé provedené studie prokázali pozitivní vliv přírody na lidské zdraví. Uklidňující účinky přírody byly zkoumány měřením srdečního rytmu, krevního tlaku, hladiny stresového hormonu v krvi a svalového napětí. Procházky v přírodě byly vyhodnoceny jako efektivní způsob, jak redukovat stres. Příroda je také využívána jako terapeutické prostředí v oblasti rehabilitací. Jako příklad metod využívající přírodní prostředí lze uvést dobrodružné vzdělávání a ekopsychologii. Ekopsychologie také poskytuje několik důležitých teorií, které jsou využívána v sociálním zemědělství. Lidé jsou bráni jako součást přírody. To znamená, že lidský blahobyt je vzájemně propojen s blahobytem přírody. Tato zajímavá teorie se snaží znovu spojit člověka s přírodou a podporovat jejich vzájemnou adaptaci.

Kromě poskytování nezapomenutelných zážitků a aktivit provozovaných v přírodním prostředí se nabízejí i možnosti naučit se a následně zlepšovat určité dovednosti. V zahradnických terapiích jsou prováděné činnosti využívány především k zlepšování specifických fyzických a sociálních dovedností. Tyto činnosti jsou využívány k dosažení určitých sociálních cílů, jako je například začleňování osob do společnosti neboli snaha o sociální inkluzi.

(Green Care Finland, 2017)

Švédsko

Ve Švédsku je sociální zemědělství chápáno jako aktivita, která je založená na kombinaci zdravotní péče s veškerými zdroji poskytovanými farmáři. Aktivity jsou poskytovány pro individuální osoby, které mají právo je využívat z důvodu splnění podmínek uvedených v zákoně o sociálních službách. V této době již existují farmy, které používají některé techniky sociálního zemědělství a federace švédských farmářů má v plánu nadále podporovat vznik nových podniků sociálního zemědělství.

Působí zde okolo 100 takovýchto podniků, které jsou provozovány farmáři a venkovskými podnikateli. Zájem o poskytování služeb sociálního zemědělství se rychle zvyšuje. Švédská vláda podporuje vznik menších podniků tohoto typu a místní úřady se snaží aktivně podporovat soukromé subjekty, aby se zapojovali do poskytování sociálně zemědělských aktivit a to zejména ve venkovských oblastech. Místní úřady

mají konečnou odpovědnost za poskytování podpory a služeb pro cílové skupiny, které splňují podmínky obsažené v zákoně o sociálních službách, a proto jsou tyto úřady hlavními odběrateli služeb sociálního zemědělství. Na farmách jsou provozovány především různé typy aktivit zemědělského charakteru v kombinaci s aktivitami zdravotní péče. Využívání těchto služeb může být vhodným řešením pro osoby, které jsou fyzicky a duševně postiženy, pro specializovaná centra, které jsou určeny pro osoby trpící nějakou ze závislostí a pro zločince. Sociální zemědělství poskytuje velice rozličné příležitosti a to jak pro zemědělce, tak pro klienty. Někteří farmáři nabízejí k pronájmu celý svůj zemědělský podnik či farmu včetně veškerého vybavení. Vybavením jsou myšleny různé zemědělské nástroje, živá zvířata anebo třeba skleníky. Takto vybavený podnik si může pronajmout některý správní orgán, který sám poskytuje služby sociálního zemědělství a využívá k tomu svůj vlastní personál. Existují však farmáři, kteří poskytují tyto služby na svých farmách na základě určité smlouvy, avšak oni sami mají zodpovědnost za poskytování služeb s využitím svého vlastního personálu.

(European Network for Rural Development, 2010)

Norsko

Zájem o sociální zemědělství v Norsku nebo v širším pojetí konceptu „Green care“ byl původně vyvolán Ministerstvem zemědělství. Představitelé tohoto ministerstva chtěli zlepšit úroveň zemědělců a zároveň zvýšit i jejich příjmy. Původní projekt byl zahájen v letech 2000 až 2002 a jeden z guvernérů měl velký zájem o koncept „Green care“ a byl odhodlán ho zrealizovat a posunout ho o kus kupředu. Tento projekt byl veden za účasti ministerstva zemědělství, ministerstva zdravotnictví a ostatních ministerstev. V následujících letech probíhalo zkoumání podniků, které se zabývaly sociálním zemědělstvím. V každém kraji bylo zjišťováno, jak si vede daný podnik a zda je prospěšný. Z tohoto průzkumu bylo vyhodnoceno, že zemědělci byli motivováni nejen většími zisky, ale také, že ze své činnosti získávají pocit silného osobního uspokojení, a to díky provozování činností, které mohou viditelně pomoci těm, kteří to potřebují.

V Norsku je odhadováno na 500 sociálních farem. Používá se spíše pojem „Green care farmy“. Jedná se především o soukromé komerční farmy. Zájem o provádění zaškolování farmářů do oblasti sociálního zemědělství není příliš vysoký a důraz je

kladen především na vyměňování si poznatků a zkušeností mezi samotnými farmáři a ostatními odborníky. V roce 2007 pracovní skupina v rámci norské vlády vyvinula koncept s cílem nadále rozvíjet sociální zemědělství na národní úrovni. Výsledkem bylo, že všechna zúčastněná ministerstva zahrnula sociální zemědělství do svých agend. Zdá se, že Norsko má v oblasti sociálního zemědělství slibnou budoucnost. Širší veřejnost má již určitou představu o sociálním zemědělství a podpora ze strany státu se zdá být zajištěna.

(Wilcox, 2007)

Nizozemí

V posledním desetiletí se sektor sociálního zemědělství značně rozvinul a to nejen co se týče kvantity farem, ale také ve smyslu kvality, která je již na profesionální úrovni. V této době existuje národní platforma a několik regionálních platforem, které poskytují širokou škálu služeb pro klienty a pro farmy. Na těchto sociálních farmách je nabízeno velké množství aktivit, včetně celodenní péče a také dvacetičtyř hodinové péče. Počet sociálních farem se během uplynulé doby rapidně zvýšil. Lze to uvést na dobrém příkladu, kdy v roce 1998 bylo registrovaných farem okolo 75, kdežto v roce 2011 už jich bylo kolem 1050. Nizozemí tak může být dobrým vzorem pro ostatní státy, jelikož je zřejmé, že se tomuto atypickému druhu zemědělství bezesporu daří. Co se týče klientů, tak jejich nárůst je stabilní a bývá jich přibližně 10 000 za týden po celém Nizozemí. V posledních letech nabízejí sociální farmy služby mnoha lidem ze stále narůstajících cílových skupin. Je zde několik různorodých cílových skupin, na které se mohou farmy zaměřit. Cílové skupiny bývají ve všech státech velice podobné, a proto není třeba, je zde znovu vyjmenovávat. Lze však zmínit, že služby využívají také lidé, kteří mají problémy s učením se, trpí autismem anebo žádají o asyl. Skvělým faktem také je, že v Nizozemí je možné dostat značku za ověřenou kvalitu služeb poskytovaných na sociálních farmách. Tato značka poskytuje farmám možnost ukázat zájemcům, že poskytují ověřené služby a dohlížejí na vysokou kvalitu poskytovaných služeb. Téma sociálního zemědělství je známé také v oblasti školství. Některé školy nabízejí specializované vzdělávací programy zaměřené právě na sociální zemědělství. Kromě toho však existuje také mnoho různých vzdělávacích kurzů pro ty, kteří se chtějí o sociálním zemědělství dozvědět více. Tyto kurzy jsou zaměřeny především

na obeznámení účastníků jak takovou sociální farmu vytvořit a také jak pracovat s lidmi, kteří trpí nějakou vadou. (Multifunctional Agriculture in Europe, 2012).

Individuální farmáři mají často spíše navázaný kontakt s místními organizacemi, nežli s organizacemi národními. Farmáři mají většinu navázaných kontaktů s určitým oddělením, spadající pod „Nizozemskou organizaci pro zemědělství a zahradnictví“. V této organizaci mohou získat podporu při vytváření sociální farmy. Někteří z řad farmářů mají však přímé kontakty se sponzory a zhruba 80 sociálních farem jsou členy „Asociace sociálních zemědělců“. Ve většině venkovských oblastech se nacházejí farmáři, kteří pořádají schůze, aby si vzájemně vyměňovali své poznatky a zkušenosti. Zmíněné skupiny farmářů jsou často podporovány nějakým externím poradcem. Ve skupinách se nacházejí farmáři, kteří právě začínají provozovat sociální farmu a také farmáři, kteří již mají bohaté zkušenosti. S rostoucím počtem regionálních farmářů vznikají regionální asociace sociálních farmářů a hlavním cílem těchto asociací je, aby se střetávala nabídka s poptávkou, poskytování informací o sociálním zemědělství a vyjednávat se zdravotnickými a pojišťovacími institucemi (So Far, 2009).

Belgie

V Belgii, konkrétněji ve Vlámském regionu (část Belgie hovořící nizozemsky) jsou koncepty týkající se zdravotní a jiné péče již implementovány v zemědělství. Zemědělci se nejčastěji zabývají pěstováním různých plodin a chovem hospodářských zvířat. Jde zde především o přístup k alternativní péči a o respekt, který dělá farmáře schopné efektivně jednat a pracovat s lidmi, kteří mají specifické potřeby. Jako v každém podniku dnešní doby, tak i na farmách je efektivita velmi důležitá. A to především z důvodu, že prováděné činnosti musejí být přínosné pro obě strany – jak pro farmáře, tak i pro jejich klienty.

V roce 2000 existovalo méně než 100 podniků zabývajících se aktivitami sociálního zemědělství a to především z důvodu různých komplikací. Tyto komplikace se týkaly především finančních rozpočtových prostředků, kterých bylo nedostatek a to především díky neochotě vlády dotovat tento typ zemědělství. Kromě toho zde byly také právní problémy spojené především s požadavkem odlišit činnosti sociálního zemědělství od ostatních sociálních činností a to hlavně z důvodu pojištění. V následujících letech však vláda začala spolupracovat a začala se zabývat všemi zmíněnými nedostatky.

V prosinci roku 2005 byl zahájen systém finanční podpory pro podniky sociálního zemědělství. S počátečním počtem okolo 100 farem se rázem začal jejich počet zvyšovat a funguje jich zde již přes 400 a každoročně přibývají farmy nové i přes skutečnost, že finanční podpora ze strany státu není příliš vysoká. Finanční podpora není poskytována na základě počtu klientů na farmě, ale je poskytována jako odměna za ušlý čas, při kterém by se mohli věnovat zemědělství na profesionální úrovni. Podpora však není poskytována všem farmám. Co se týče farem menších velikostí, tak ty nejsou oprávněni se této podpory dožadovat, což mnohdykrát vede k různým sporům a k nedorozumění. Klíčovou rolí zde hraje především ministerstvo pro zemědělství a rybolov, které se zabývá správou a financováním. Pro provozování sociální farmy nemusí farmář mít odborné znalosti a dovednosti, ale stačí pouze „zdravý rozum“, který je v této oblasti velmi důležitý. Pro klienta je prostředí na farmě zcela odlišné při porovnání s prostředím, kde probíhají klasické terapie. Často jsou proto uskutečňovány návštěvy sociálních pracovníků, kteří dávají farmáři zpětnou vazbu, jak jednat s určitým klientem. Ve smlouvách sociálních farem jsou veškeré úkoly pro klienty detailně specifikovány. Je zde také uvedeno, v čem konkrétní klient vyniká, co má či co nemá rád a také kterým druhům činností se raději vyhnout.

(European Network for Rural Development, 2010)

Rakousko

Sociální zemědělství bylo před rokem 2005 v této zemi zcela neznámé a v roce 2006 již existovalo několik takto orientovaných podniků. Kromě typických aktivit provozovaných na sociálních farmách se zde začali objevovat činnosti typické spíše pro „Green care“ jako jsou terapie provozované za asistence zvířat a zahradnické terapie. Obecně vzato mají rakouské venkovské oblasti mnohem větší potenciál v rozvoji sociálního zemědělství v porovnání s ostatními státy Evropské unie. Důvodem je velký počet farem či jiných zemědělsky orientovaných podniků, kterých v roce 2005 bylo zhruba 190 000. Většina těchto podniků je však pouze malého rozsahu. Sociální zemědělství může také pomoci k udržení venkovských tradic, což v důsledku může pomoci farmářům, aby si nadále udrželi své farmy, aniž by museli začít podnikat ve zcela jiné oblasti. Mnoho venkovských oblastí v Rakousku trpí nedostatkem pracovních míst a sociální zemědělství by mohlo poskytnout mnoho dalších příležitostí,

týkající se především vzdělávání a zdravotnického a sociálního zázemí, a z tohoto důvodu, by pro ně mohlo být snazší si najít práci blížeji k domovu. Toto by ve finále mělo i dopad na migraci do větších měst, která by byla z tohoto důvodu snižována.

Existuje zde však i několik překážek, které brání v rozvoji sociálního zemědělství. Zdravotnický sektor považuje sociální zemědělství za součást zemědělství jako takového, avšak zemědělský sektor ho zase považuje za součást sektoru sociálních věcí. V důsledku těchto nesrovnalostí se žádný sektor necítí být zodpovědný za veškeré aktivity spojené se sociálním zemědělstvím, a to je hlavní důvod pomalého rozvoje. Celkový koncept je stále poněkud neznámý pro společnost. Pozoruhodné může být, že někteří farmáři, kteří přivítají návštěvníky a nabídnou jim vyzkoušet si některou ze zemědělských činností, tak ve skutečnosti ani neví, že nabízejí služby, které spadají do sociálního zemědělství.

(European Network for Rural Development, 2010)

Německo

Rozvoj sociálního zemědělství se v Německu soustřeďuje především na dva typy farem. První typ farem se zaměřuje na lidi s nějakou psychickou poruchou a druhý typ farem na tzv. školní farmaření. Farmy, které se zaměřují na lidi s psychickými poruchami, jsou často označovány jako "zelené oblasti" a v těchto komunitách klienti žijí a společně pracují (Multifunctional Agriculture in Europe, 2012).

Mnoha dětem v dnešní době chybí přímý kontakt s přírodou. Školní farmy mohou přispět k obnově tohoto kontaktu díky provozování různých prací na farmách včetně starání se o zvířata. Při těchto pracích si děti uvědomí, odkud vlastně většina zemědělského zboží pochází. Školní farmy se zaměřují především na vzdělávání mimo školu jako takovou a od dětí je vyžadované intenzivní zapojení se do zemědělských aktivit během pobytu na farmě, které trvá i několik dní. V současné době existuje přes 30 školních farem. Ve většině případů školní farmy nabízejí několika denní návštěvu pro své třídy a poskytují pro ně ubytování. Děti pracují většinou v menších skupinách a každý den se střídají v několika aktivitách a díky tomu mohou poznat různorodé pracovní činnosti, které jsou zde běžně provozovány (Elsen & Kalisch, 2007).

V Německu byla založena německá pracovní skupina sociálního zemědělství, aby rozvíjela a podporovala spolky sociálního zemědělství. Existující spolky se snaží

fungovat podle nizozemského vzoru a zapojují také poskytovatele o odběratele chráněných pracovních míst. V současné době vznikají další pracovní skupiny a to převážně na regionálních úrovních. Takovéto skupiny mohou významně přispět k vývoji sociálního zemědělství a to takovým způsobem, že dají dané oblasti či regionu určitou hodnotu či význam. To může být skvělá šance jak propojit některé iniciativy a farmy a to především v oblasti terapie, příjmu, kvality života a zaměstnání (Multifunctional Agriculture in Europe, 2012).

Začleňování a zaměstnávání osob s handicapem organizují především německé sociální asociace. Průzkum ukázal, že většina sociálních farem spadá pod nějakou instituci. Obyčejné zemědělské podniky, jakožto nezávislé podniky nebývají většinou registrovány k veřejným dotacím, protože by museli splňovat podmínku zaměstnávat minimálně 120 znevýhodněných osob, jak udává zákon (Elsen & Kalisch, 2007).

Spojené království a Irská republika

Ve Spojeném království působí přes 240 podniků, které se zabývají sociálním zemědělstvím. Nejvíce podniků se nachází v Anglii, následuje Severní Irsko, Skotsko a poté Wales. Většina těchto podniků poskytuje služby skupinám osob s nějakým znevýhodněním, stejně tak, jak je tomu v ostatních státech Evropy. Jsou jimi osoby s poruchami učení, osoby trpící autismem, lidé s psychickými poruchami a mladí, sociálně vyloučení lidé. Lidé s těmito vyjmenovanými dysfunkcemi jsou nejpočetnějšími skupinami osob, využívající služby sociálního zemědělství. Existují však farmy, které poskytují služby i pro osoby se zcela odlišnými problémy. Různorodé skupiny klientů jsou klasifikovány do 12 skupin.

Každou farmu navštíví v průměru 35 klientů každý týden, nicméně se počet klientů může pohybovat od 1 až do 300. Většina farem se však stará až o 50 klientů týdně a některé farmy dokonce až o 100 klientů. Co se týče doby, po kterou poskytují farmy své služby, tak ta je také často odlišná. Většina farem však poskytuje své služby celodenně, některé pouze na část dne a některé to kombinují v závislosti na potřebách klientů. Počet dní, ve kterých jsou poskytovány služby sociálního zemědělství, se pohybuje od 1 do 7 dnů v týdnu, nicméně většinou se jedná o 5 dnů. Naprostá většina klientů navštěvuje sociální farmu jednou až třikrát týdně. Program sociálních farem se stanovuje většinou na dobu od 1 týdne až na 3 roky, ale většinou program trvá průměrně

od 8 do 12 měsíců. Mnoho farmářů bylo však nespokojeno, že doba, ve kterou je farma navštěvována, se liší od klienta ke klientovi. Hlavním důvodem je, že důraz je kladen na určení vhodné doby pobytu pro každého klienta individuálně. Ve skutečnosti jsou však klienti zapsáni do programu na neomezenou dobu nebo na dobu, která je potřeba. Kapacity farem nejsou plně využity. Farmy ve Spojeném království jsou využívány v průměru na 57 %.

V Irsku se sociální zemědělství provozuje na bázi rodinných farem. Takovéto farmy nejsou nijak speciálně přizpůsobeny k terapeutickým účelům a farmy tak zůstávají typickými pracovními farmami. Lidé se specifickými potřebami se mohou přiučit různým věcem a mohou tak těžit z účasti na zemědělských činnostech. Podle průzkumu z roku 2007 se zde nacházelo 10 soukromých farem a kolem 80 institucionálních farem nebo chráněných dílen, které poskytují služby sociálního zemědělství.

(Care Farming UK, 2016)

Asociace sociálního zemědělství

Asociací sociálního zemědělství je v Evropě několik a v této práci jsou popsány tyto dvě.

Care Farming UK

Care Farming UK (Care Farming United Kingdom) je profesionální charitativní společnost. Svým členům poskytuje podporu a různé služby v oblasti sociálního zemědělství. Pomáhá v rozhodnutích a snaží se rozvíjet vládní politiku a aktivity, které budou podporovat sociální zemědělství ve Spojeném království. Tato společnost je vedena sociálními zemědělci a odborníky na sociální zemědělství a má několik cílů. Mezi cíle patří například pomáhání sociálním zemědělcům, rozvíjení sítí mezi podniky sociálního zemědělství, propagování sociálního zemědělství a jeho přínosů a vytváření povědomí o sociálním zemědělství. Podpůrné služby jsou poskytovány pro individuální farmáře po celém Spojeném království (Care Farming UK, 2016).

Green Care Finland ry

Tato finská asociace byla založena v roce 2010 a snaží se o vhodnou koordinaci, rozvoj a podporu metod sociálního zemědělství. Ve Finsku je sociální zemědělství rozděleno

na tzv. „Green care“ a „Green empowerment“. Klienty skupiny „Green care“ jsou lidé z nejvíce zranitelných skupin a jsou jimi starší osoby, imigranti, mentálně a tělesně postižení. Tyto služby jsou stanoveny především v legislativě zdravotní péče a sociálních službách. Služby spadající do skupiny „Green Empowerment“ zahrnují činnosti, které primárně podporují celkový duševní a fyzický blahobyt neboli celkovou pohodu. Tyto činnosti jsou typicky uskutečňovány organizacemi, které se zabývají lidským blahobytem anebo přírodní turistikou (Green Care Finland, 2017).

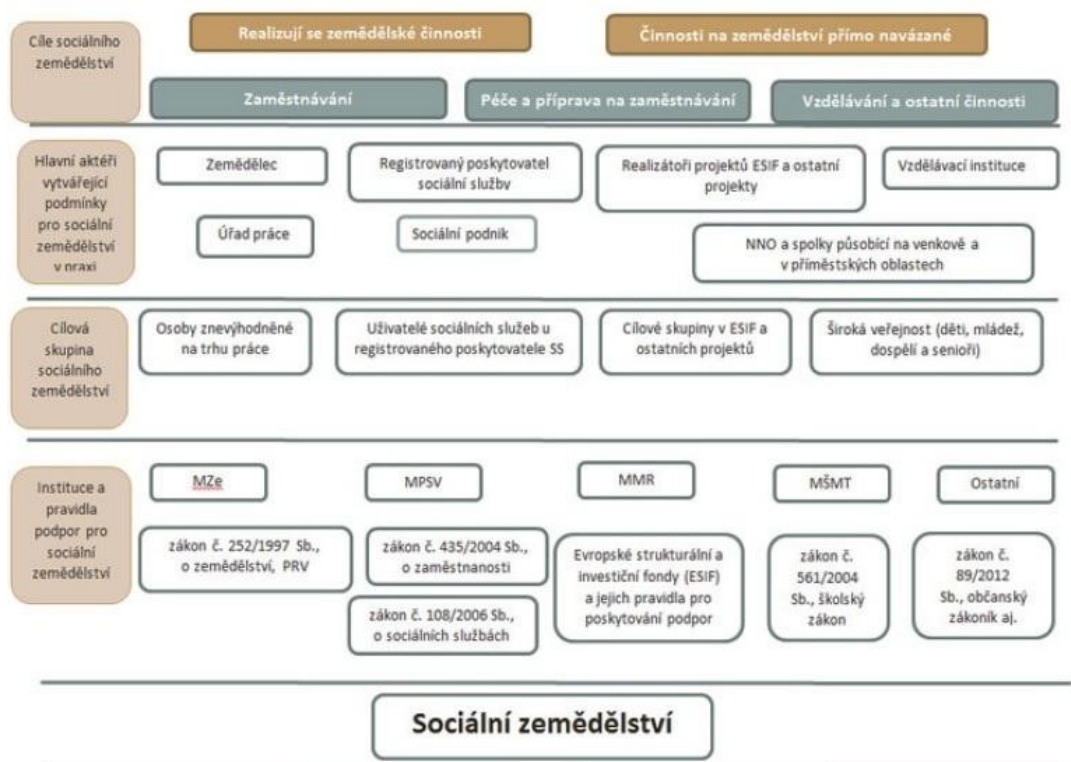
2.3.6 Sociální zemědělství v České republice

Jak již bylo zmíněno, sociální zemědělství v České republice je téměř na svém počátku, avšak v praxi funguje již několik let. Co se však týče formálního vymezení sociálního zemědělství, tak k tomu dochází až v posledních letech. Při pohledu do historie lze zjistit, že podstata sociálního zemědělství byla známa již v předešlých staletích. Při pomnutí jiných možností zařazování či zaopatřování osob s nějakým omezením, které mají ztížené podmínky uplatnit se na trhu práce, se zemědělství jeví jako nejvhodnější volba. Jedná se totiž o nejrozšířenější lidskou aktivitu, která nabízí nepřehledné množství různorodých činností a vytváří jedno z největších míst, kde se lidé s poruchami mohli uplatnit. Uplatnění mohli nalézt přímo v rámci rodiny anebo v rámci komunity skrz zemědělské hospodářství. Na farmách se proto tyto lidé mohli zapojovat do zemědělských aktivit, jelikož kvůli zdravotnímu či mentálnímu postižení nebyli schopni běžného pracovního nasazení. Díky vyšší intenzitě zemědělství však zanikl prostor pro uplatnění těchto osob a funkce sociálního zemědělství byla do značné míry potlačena a přesunuta ze zemědělství do jiných odvětví. Ke konci dvacátého století se však zemědělství v oblasti sociálních služeb začalo znovu rozvíjet. V roce 2013 započali činnosti, které směřovali k vymezení, definování a rozvoji sociálního zemědělství. Česká republika se partnersky zúčastnila projektu „Multifunctional Agriculture in Europe“ probíhající v letech 2011-2014. Díky tomuto projektu se koncept sociálního zemědělství v České republice dostal do současné podoby. Tento koncept se zalíbil několika farmám a aktérům a zahájili jeho další propagaci. Při Ministerstvu zemědělství vznikla v roce 2014 pracovní komise zaměřená na sociální zemědělství, která se skládá z několika zástupců Ministerstva zemědělství, Ministerstva práce a sociálních věcí a zástupců akademického, neziskového a ziskového sektoru. Všichni tyto zástupci jednotlivých orgánů se zabývají konceptem sociálního zemědělství

na více úrovních. V roce 2015 začali vznikat kurzy dalšího vzdělávání v oblasti sociálního zemědělství, které byly určeny pro pracovníky v sociálních službách a pro sociální pracovníky. Na Jihočeské univerzitě konkrétněji na Zemědělské fakultě vznikl předmět sociální zemědělství a rovněž je zde připravován studijní program Sociální zemědělství. V praxi dochází k připojování stále více subjektů k aktivitám sociálního zemědělství a z tohoto důvodu je pojetí sociálního zemědělství jakožto určitého konceptu, podstatnou složkou rozvoje sociálního zemědělství (Moudrý et. al, 2016).

Na následujícím schématu jsou shrnuty cíle sociálního zemědělství, jací jsou hlavní aktéři v oblasti sociálního zemědělství, jaké jsou cílové skupiny sociálního zemědělství a instituce a pravidla podpor pro sociálního zemědělství.

Schéma č. 3 - sociální zemědělství



Zdroj: Moudrý et. al, 2015

Mezi hlavní aktéry sociálního zemědělství se řadí především zemědělec. Zemědělcem je dle zákona podnikatel v zemědělství, který by měl umožnit zdravotně a sociálně znevýhodněným osobám možnost zúčastnit se a spolupracovat na obvyklých

činnostech, které jsou provozovány na zemědělských farmách. Nezbytný je však také registrovaný poskytovatel sociálních služeb, který je v konceptu sociálního zemědělství hlavním představitelem a nositelem odborných znalostí a kompetencí, které jsou spojeny s poskytováním služeb cílovým skupinám osob. Existence sociálního pracovníka je rovněž nutná. Tento pracovník plní funkci prostředníka mezi zemědělci a klienty. Jeho hlavním úkolem je navrhování nejlepších možných řešení, které zlepší klientovy životní podmínky. Mezi aktéry se také řadí realizátor projektů Evropských strukturálních a investičních fondů, přičemž hlavním cílem a posláním těchto projektů je realizace konceptu sociálního zemědělství. Dalším důležitým aktérem je sociální podnik. Jeho snahou je vytvářet pracovní příležitosti, které jsou určeny cílovým skupinám sociálního zaměstnávání a jsou zaměřeny na zemědělské činnosti. V oblasti vzdělávání a dalších činnostech naplňují cíl sociálního zemědělství nestátní neziskové organizace díky svým provozovaným aktivitám, které jsou úzce navázány na zemědělskou farmu. Co se týče realizace a koordinace vzdělávacích a sociálních služeb na místních úrovních, tak to mají na starosti lokální samosprávy obcí a krajů. Tyto samosprávy vytvářejí rovněž strategické a komunitní plány pro rozvoj dané oblasti.

Sociální zemědělství se dá rozdělit na dva typy subjektů. Prvním typem subjektu jsou podniky, které byly původně zemědělského charakteru a později svou nabídku rozšířily o sociální aktivity. Druhým typem jsou podniky, které nabízely sociální služby a různé vzdělávací programy a později k nim přidaly i zemědělské aktivity. Druh takovýchto subjektů určuje především strukturu a rozsah zemědělských činností. V dosavadní praxi jsou však častější subjekty, které k službám sociálním a vzdělávacím přidaly aktivity z oblasti zemědělství. Prvotní záměr daného podniku lze s určitou rezervou vypočítat i z rozlohy zemědělsky obhospodařované půdy. Podniky, které se zpočátku zabývaly pouze zemědělskou činností, potřebují totiž mnohem větší plochy, za účelem zajištění ekonomické udržitelnosti. Velikost zemědělské půdy hraje však v oblasti sociálního zemědělství malou roli. Velké podniky se zabývají především zemědělskou činností a sociálními aktivitami se zabývají pouze doplňkově. Sociální aktivity jsou provozovány pouze v těch částech provozu, které jsou k tomu speciálně určeny. Naopak u podniků orientovaných především na sociální oblast jsou zemědělské činnosti provozovány pouze v malém rozsahu. Tyto činnosti jsou pouze doplňkové z pohledu příjmu a jsou téměř úplně podřízeny a uzpůsobeny klientům a jejich specifickým

potřebám. Původní zaměření podniku je ovšem patrné také z hlediska skladby zemědělské výroby. V případě, kdy je hlavním zdrojem příjmu zemědělství, je důraz kladen především na obvyklou polní produkci. Při činnostech spojených s touto produkcí, jsou klienty zapojováni málokdy. Hlavní překážkou je především potřeba mechanizace pro produkci na polích a to by klienti mohli značně zkomplikovat. Klienti se však mohou velmi dobře uplatnit v oblasti pěstování zeleniny, ovoce, bylinek, ale i ostatních plodin. Vhodné uplatnění klientů se dá nalézt především v místech, kde jsou tyto činnosti provozovány na malých plochách a je vyžadována manuální práce včetně možnosti zapojit se do všech fází při pěstování zemědělských plodin. V případě, kdy pěstování plodin je pro podnik pouze doplňkovou aktivitou se pěstované plodiny vybírají s ohledem na možnosti klientů a zároveň se ve většině případů nabízí možnost spotřebovat sklizenou úrodu vně daného podniku. Mimo pěstování potravinářských plodin se pěstují rovněž plodiny, které jsou určeny chovaným zvířatům jako krmivo. Klienti bývají zapojováni také při chovu drobných zvířat, jako jsou kozy, drůbež, králíci a ovce. U práce se zvířaty je důraz kladen především na žádoucí terapeutický účinek pro klienta. V sociálním zemědělství hraje rovněž důležitou roli zpracovávání své vlastní produkce. Zpracovávají se většinou typické farmářské suroviny jako je maso, mléko, zelenina a ovoce. Zpracovávání a vyrábění určitých produktů má výrazný vliv i na motivaci klientů, kteří mohou vidět konečnou podobu svých produktů, což pro ně může být značným přínosem. Část klientů má také možnost podílet se na prodeji určitých výrobků v podnikové prodejně či na trzích. Zkrátka klienty sociálního zemědělství lze zapojovat téměř do všech zemědělských činností. Vždy se však musí brát na zřetel specifika cílové skupiny klientů, a jaký je rozsah a zda je potřeba odborných znalostí v konkrétních zemědělských aktivitách. Při některých náročnějších činnostech není vhodné klienty zapojovat, ale i přes to se nabízí velké množství činností, které jsou ideální pro rozvoj klientů z oblasti sociálního zemědělství.

V sociálním zemědělství se stále nachází několik překážek, které zpomalují jeho rozvoj. Jedná se například o horší systém financování určitých aktivit, avšak tyto problémy lze identifikovat i u ostatních poskytovatelů sociálních služeb v České republice. Při realizaci některých zemědělských činností je rovněž postrádána dostatečná odbornost pracovníků. Nejčastějším problémem je absence takového zaměstnance, který by disponoval odbornými znalostmi v oblasti zemědělských aktivit a taktéž vhodnými předpoklady, které jsou nutné při práci s klienty z cílových skupin. Tento

problém se nachází především u organizací s obvyklým denním chodem. V současné době je nutné vyhledávat potenciální zaměstnance a následně je v této oblasti dostatečným způsobem vzdělávat. Nedostatečná informovanost se nachází také v oblasti různých zemědělských subvencí a dotací. Ty bývají poskytovány zemědělcům, kteří je následně mohou využívat na jejich obvyklou činnost a mohou tak přispět k rozvíjení sociálního zemědělství a to i u subjektů, které neprovozují primárně zemědělskou činnost. Financování a formy různých podpor sociálního zemědělství nejsou často dostatečně přehledné a mnohdy neodpovídají aktuálním potřebám subjektu. Finanční prostředky podniků sociálního zemědělství může ohrozit také zvyšování minimální mzdy.

(Moudrý et. al, 2016)

V České republice existuje přes 20 podniků, které se věnují sociálnímu zemědělství (Portál Sociálního zemědělství - Mapa sociálních farem, 2017). Budoucí rozvoj českého sociálního zemědělství bude záviset na několika vnějších a vnitřních faktorech. Pokračovat bude především vymezení legislativy a objasňování určitých definic v celé oblasti sociálního zemědělství. Důležitými oblastmi bude především podpora a propagace a rovněž také oblast vzdělávání. Jednotlivé postupy dalšího rozvoje budou nejspíše stejné či podobné jako v zemích, kde je sociální zemědělství již rozvinuto. Pro úspěšný rozvoj je velice důležitá dostatečná propagace mezi veřejnost především o významu a dopadech sociálního zemědělství. Sociální zemědělství by v budoucnu mělo být schopné určité ekonomické nezávislosti a to především z důvodu, že kromě vzdělávacích a terapeutických funkcí, bude dále rozvíjena i produkční funkce. Rovněž je očekáván rozvoj certifikací a kontrol podniků sociálního zemědělství, přičemž by se mohlo vycházet z podobných aktivit v oblasti ekologického zemědělství.

(Moudrý et. al, 2016)

2.3.7 Způsoby financování sociálního zemědělství v Evropě

Z důvodu odlišných úrovní v jednotlivých evropských zemích se pochopitelně liší i způsoby financování sociálního zemědělství. Je to dáno především kvůli rozdílné legislativě a možnostmi uvolnit dostatečné množství finančních prostředků pro zajištění podpory sociálním zemědělcům.

Většina sociálních farem v Nizozemí je financována prostřednictvím „General Medical Expenses Act“ (GMEA). Jedná se o povinné pojištění týkající se každého občana v Nizozemí. Toto pojištění je určeno k pokrytí nákladů týkající se chronických onemocnění, které nemohou být hrazeny z pojištění soukromého. Péče, která je hrazena z tohoto pojištění, není organizována na národní úrovni, nýbrž na úrovni místní, jak je tomu podobně ve Spojeném království. Existuje několik způsobů, jak mohou zemědělci získat finanční prostředky z tohoto pojištění. Klienti obdrží poukazy na určitou finanční částku, která je určena na hrazení zdravotní péče a záleží pouze na nich, jakou formu péče si zvolí. Tímto se klienti stávají více nezávislymi a mohou si domluvit zdravotní péči přímo se zemědělcem. V roce 2005 bylo zapláceno 37 % veškerých sociálních farem tímto způsobem. Další možností je, že finanční prostředky jsou přidělovány institucím zdravotní péče, které je dále přerozdělují, a tímto způsobem bylo financování 32 % farem. Dalším způsobem je, že sociálně zemědělský podnik má uzavřenou smlouvu s institucí zdravotní péče. Posledním způsobem se může podnik sociálního zemědělství stát oficiální pečovatelskou institucí prostřednictvím „GMEA“ a může získávat peníze přímo z tohoto pojištění (Wilcox, 2007). Obrat sociálních farem se pohybuje v rozmezí od 60 000 € do 85 000 € za rok. V letech 2007 až 2012 obrat sociálních farem činil téměř 35 milionů eur (Multifunctional Agriculture in Europe, 2012).

Průzkum v Belgii ukázal, že z ekonomického hlediska jsou výnosy a náklady téměř vyrovnány na většině sociálních farmách. V roce 2006 měla většina farem příjmy v rozmezí od 1000 € do 10 000 € ročně. Finanční podpora se liší v závislosti na typu sociální farmy. Farma může dostávat 15 € nebo 40 € denně za jednoho klienta. 40 € může farma pobírat maximálně na tři klienty a vyšší počet klientů nemá na výši tohoto příspěvku vliv, nýbrž bude pobírán příspěvek ve výši 15 €. Všechny tyto příspěvky jsou hrazeny Ministerstvem zemědělství. Existují však i různé granty. Zemědělci mohou získat zpět 40 % svých investic díky investičního fondu „Flemish Agricultural Investment Fund“, který je součástí programu rozvoje venkova (Wilcox, 2007).

V Rakousku je „Österreichisches Kuratorium für Landtechnik und Landentwicklung“ (ÖKL) jediným projektem sociálního zemědělství, který je financovaný z programu rozvoje venkova. Větší podpora by zde byla vítána, avšak sociální zemědělství není uvedeno v národním strategickém plánu a zemědělství není dostatečně diverzifikováno. Lepší finanční podpora aktivit sociálního zemědělství je možná pouze skrz lepší

diverzifikaci zemědělství. Od roku 2007 obdržel „ÖKL“ finanční prostředky v rámci programu na rozvoj venkova na podporu certifikací, školení a na vyhodnocování efektivity aktivit sociálního zemědělství. Vyplácení finančních prostředků pro zemědělce je závislé na politických podmínkách a na rozhodnutích každého z devíti rakouských krajů.

Ve Finsku působí finský fond pro inovace, který se zapojuje do vývoje sociálního zemědělství, zejména pokud jde o podnikatelské činnosti týkající se zdravotní péče, rehabilitací a vzdělávání.

Švédská vláda podporuje vznik malých podniků a místní orgány se snaží, aby se zapojoval větší počet soukromých podnikatelů do aktivit sociálního zemědělství. Některé nástroje místního programu pro rozvoj venkova jsou používány při implementaci aktivit sociálního zemědělství. Tyto nástroje jsou používány především při vzdělávacích aktivitách, jako jsou kurzy v podnikové ekonomice v oblasti zemědělství pro ty, kteří chtějí založit nový podnik. Zemědělci také mohou získat finanční prostředky na podporu sociálního zemědělství prostřednictvím příslušných podpůrných prostředků.

V Itálii může zdravotní sektor poskytovat finanční prostředky pro aktivity sociálního zemědělství. Kraje podporují různé iniciativy a v některých případech i oni podporují sociální zemědělství v rámci svých strategických plánů. Programy pro rozvoj venkova se také snaží o podporu sociálního zemědělství. Největším omezením však je to, že prostředky z fondů v rámci těchto programů mohou čerpat pouze podniky, které se nacházejí ve venkovských oblastech a podniky z jiných oblastí tuto možnost nemají. Toto omezení je považováno za obzvlášť problematické, jelikož příměstské zemědělské podniky nemají nárok na tyto prostředky.

(European Network for Rural Development, 2010)

Ve Spojeném království se zdroje financování pro sociální zemědělství značně liší. Farmy získávají finanční prostředky od svých klientů disponující osobními rozpočty, které získali od orgánů místních samospráv poskytující sociální služby. Další prostředky mají k dispozici díky svému vytvořenému zisku a různým charitativním fondům. Nejvíce sociálních farem využívá k financování své činnosti osobní rozpočty klientů, následuje využívání prostředků od orgánů místních samospráv, poté využívání vlastního zisku a nakonec podpora z různých fondů. Většina farem poskytuje své služby 4 až 5

dni v týdnu, přičemž v jednom dni 5 až 8 hodin. Sociální farmy si obvykle účtují poplatek za své služby. Průměrná cena za služby pro jednoho klienta činí 51 £ za jeden den. Tato cena se liší v závislosti na schopnostech klienta a na intenzitě poskytované péče (Bragg, 2013).

Co se týče Irské republiky a Severního Irsku, tak zde byly identifikovány některé z hlavních nákladů týkající se sociálního zemědělství jako například: investice do budov týkající se zejména bezpečnosti a přístupnosti, výcvik či vzdělávání, náklady na pojištění a náklady na energie. Některé náklady přesahují i investiční dotace, které je možné získat v hodnotě až 2500 € na nezbytné kapitálové investice. Průměrné denní mzdové náklady na jednoho klienta byly odhadnuty v Severním Irsku na 51 € a v Irské republice na 58 €. Průměrné ostatní náklady na jednoho klienta na den činí zhruba 14 € v Severním Irsku a zhruba 11 € v Irské republice. Tyto náklady jsou pouhým odhadem pro poskytování služeb sociálního zemědělství a nejedná se o přesné určení. Do nedávné doby byly veškeré iniciativy sociálního zemědělství vázány na pečovatelské či veřejné služby a mnoho z nich bylo provozováno neziskově. Veřejné příspěvky jsou jedním z hlavních zdrojů financování doplněné o soukromé fondy. Vedle různých darů a jiných finančních prostředků, dostávají někteří poskytovatelé příspěvky také od různých vládních subjektů. V oblasti pečovatelských služeb, kde je zemědělství jednou z hlavních činností je poměrně komplikované určit přesné náklady. Náklady na služby sociálního zemědělství se velmi liší v závislosti na povaze poskytovaných služeb. Vzhledem k tomu, že ekonomické záležitosti nemusejí být hlavním předmětem podnikatelů v sociálním zemědělství, tak mnoho z nich nearchivuje údaje o nákladech a výnosech týkající se poskytování sociálních služeb. Průzkumy ukazují, že mnoho poskytovatelů nemělo představu o přesných nákladech a z tohoto důvodu je složité určit přesné náklady sociálního zemědělství (Social Farming Across Borders, 2014).

Současné financování sociálního zemědělství v České republice

Granty

Jednou z hlavních podmínek pro získání grantu, je potřeba mít dobře zpracovaný podnikatelský plán podniku a také dostatečně přesvědčivý finanční plán. V České republice již někteří podnikatelé mají zkušenosti s čerpáním grantů a to především ze strukturálních fondů. Jde o konkrétní dotační programy lidských zdrojů a zaměstnanosti

a veřejné správy a veřejných služeb. Tyto programy jsou určeny k založení či rozšíření sociálního podniku a je možné je kombinovat. K získání těchto grantů je nutné splňovat podmínku, že sociální podnik bude zaměstnávat minimálně 40 % znevýhodněných osob z cílových skupin. Zpočátku o tyto granty nebyl jeven příliš velký zájem, avšak později se organizace začali snažit o jejich získání. Žádostí s pozitivním výsledkem je vcelku málo, zhruba 20 %. I přes tuto skutečnost se však objevily nové sociální podniky. Největším problémem je především velká náročnost týkající se administrativních záležitostí, špatná pružnost při změnách v podnikatelském plánu a podmínka udržení pracovních míst pro osoby z cílových skupin, kterou je nutné splňovat po dobu pěti let. Při porušení těchto podmínek je možné udělovat vysoké sankce. I přes důležitost tohoto finančního zdroje, je sním spojeno mnoho komplikací (Kurková & Francová, 2012).

Zákonné příspěvky o zaměstnanosti

Příspěvky ze zákona o zaměstnanosti mohou čerpat pouze takové sociální podniky, které poskytují zaměstnání osobám se zdravotním postižením. Jednoduše řečeno se jedná o kompenzační příspěvek pro zaměstnavatele, jelikož osoby se zdravotním postižením mohou být značně omezeny ve své výkonnosti. Tyto příspěvky bývají formálně označovány jako dotace, protože se jedná o platbu za konkrétní službu, kterou poskytují zaměstnavatelé zdravotně postižených pro stát. Oproti tomu zaměstnavatelé, kteří mají mezi svými zaměstnanci sociálně znevýhodněné osoby, nárok na kompenzační příspěvky nemají. Výsledkem toho je, že mnoho sociálních podniků zaměstnává právě osoby se zdravotním znevýhodněním. V praxi jsou příspěvky ze zákona o zaměstnanosti důležitý finanční zdroj, tvořící několika procentuální příjem, který je poskytován v pravidelných intervalech a zlepšuje tak cash flow. Výše a konkrétní paragrafy týkající se tohoto zákona jsou předmětem častých změn. Stát se snaží ušetřit a snižovat objem příspěvků a to má na sociální podniky negativní vliv (Kurková & Francová, 2012).

Při shánění finančních prostředků, je možné požádat o pomoc i některé firmy, aby podpořili nově vznikající sociální podnik ve formě sponzoringu či různých darů. Není však podmínkou, že jejich podpora musí být vždy v peněžité formě (Kurková & Francová, 2012).

Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond, a.s.

Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond (dále jen „PGRLF“) je akciová společnost a veškeré její akcie jsou vlastněny Českou republikou. Jedná se o jeden ze základních pilířů dotační politiky Ministerstva zemědělství. V oblasti českého zemědělství působí tato společnost jako jeden z nejúčinnějších nástrojů v rámci takzvané „národní pomoci“. Ministr zemědělství jedná za Ministerstvo zemědělství, které zajišťuje práva akcionáře. PGRLF spolupracuje s příslušnými organizačními složkami Ministerstva zemědělství a zajišťuje národní programy podpory s nízkými náklady. Tyto programy přinášejí velmi rychlé efekty u mnoha skupin podnikatelů v oblasti zemědělství (Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond, a.s., 2017)

PGRLF nabízí program na podporu sociálního zemědělství. Cílem tohoto programu je vytvářet vhodné předpoklady pro poskytování a rozvíjení pracovních pozic pro osoby se zdravotním postižením, které zemědělci budou zaměstnávat. Na podporu sociálního zemědělství nabízí společnost investiční a provozní úvěr (Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond, a.s., 2017)

Investiční úvěr

Investiční úvěr je poskytován v rámci programu na podporu sociálního zemědělství. Jeho hlavní účelem jsou investice v podnicích zemědělských podnikatelů. Tito podnikatelé již zaměstnávají nebo v budoucnosti hodlají zaměstnávat osoby se zdravotním postižením a to nejméně po dobu stanovenou v následující části. Doba splatnosti tohoto úvěru nesmí přesáhnout 10 let a bude poskytnut v hodnotě od 100 tisíc Kč do 5 milionů Kč. Nejvyšší možná částka investičního úvěru bude stanovena jako násobek částky 500 tisíc Kč a celkového počtu zaměstnanců se zdravotním postižením, avšak nesmí přesáhnout částku 5 milionů Kč. Počet zdravotně postižených osob, které bude žadatel zaměstnávat, musí být uveden v čestném prohlášení. Žadatel musí předložit čestné prohlášení týkající se počtu pracovníků se zdravotním postižením a tento počet je nutno zachovat po následujících pět let od započetí realizace podnikatelského záměru anebo je nutné předložit čestné prohlášení, že z důvodu realizace podnikatelského záměru bude poskytovat zaměstnání konkrétnímu počtu osobám se zdravotním postižením. Tím se rozumí, že počet pracovníků se zdravotním postižením nesmí klesnout po stanovenou dobu pod 75 % celkového počtu takovýchto

pracovníků uvedených v čestném prohlášení. Stanovená doba začíná běžet od uskutečnění podnikatelského záměru. Podnikatelský záměr je nutno realizovat maximálně do dvou let od podpisu smlouvy týkající se tohoto programu. Prostředky v rámci této podpory nelze poskytnout na náklady, které byly uhrazeny před poskytnutím tohoto úvěru, avšak netýká se opakovaného poskytnutí podpory snížením jistiny úvěru. Žadatel musí poskytnout ověřenou kopii či originál registrace poskytovatele sociálních služeb či smlouvu o spolupráci s registrovaným poskytovatelem sociálních služeb dle příslušného zákona. Dalším podstatným kritériem je, že žadatel nemá povoleno mít jakékoliv nedoplatky vůči státu, České správě sociálního zabezpečení, Státnímu pozemkovému úřadu, Finančnímu úřadu, Státnímu zemědělskému a intervenčnímu fondu a vůči společnosti PGRLF (Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond, a.s., 2017).

Provozní úvěr

Provozní úvěr poskytovaný společností PGRLF je určen na financování provozu zemědělských podnikatelů. Podnikatelé musejí do 1 měsíce od poskytnutí tohoto úvěru začít zaměstnávat osoby se zdravotním postižením. Doba splatnosti úvěru nesmí přesáhnout 1 rok a maximální propůjčená částka bude vypočtena jako násobek částky 120 tisíc Kč a celkového počtu zaměstnanců se zdravotním postižením, avšak nesmí překročit částku 1 milion Kč. Počet zdravotně postižených osob, kterým bude poskytnuto zaměstnání, musí být uvedeni v podnikatelském záměru a v čestném prohlášení. Tento úvěr je možno splatit jednou splátkou či podle splátkového kalendáře, který stanovuje společnost PGRLF a to maximálně do jednoho roku od podepsání smlouvy. Žadatel musí předložit čestné prohlášení týkající se počtu pracovníků se zdravotním postižením a tento počet je nutno zachovat po následující rok od podpisu smlouvy o poskytnutí tohoto úvěru. Tím se rozumí, že počet pracovníků se zdravotním postižením nesmí klesnout po stanovenou dobu pod 75 % celkového počtu takovýchto pracovníků uvedených v čestném prohlášení. Prostředky v rámci této podpory nelze poskytnout na náklady, které byly uhrazeny před poskytnutím tohoto úvěru. Žadatel musí poskytnout ověřenou kopii či originál registrace poskytovatele sociálních služeb či smlouvu o spolupráci s registrovaným poskytovatelem sociálních služeb dle příslušného zákona. Dalším podstatným kritériem je, že žadatel nemá povoleno mít jakékoliv nedoplatky vůči státu, České správě sociálního zabezpečení, Státnímu pozemkovému

úřadu, Finančnímu úřadu, Státnímu zemědělskému a intervenčnímu fondu a vůči společnosti PGRLF (Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond, a.s., 2017).

2.3.8 Založení podniku sociálního zemědělství

Při zakládání podniku orientovaného na sociální zemědělství hraje roli několik skutečností. Důležité je především zda již máme či nemáme existující podnik. V případě, že podnik již máme, záleží, zda je zemědělská činnost činností hlavní či nikoliv. To má v budoucnosti význam především v rozšiřování poskytovaných služeb v zemědělské či sociální oblasti. Je tedy nutné vědět, jaké bylo původní zaměření daného subjektu. V případě, že máme zemědělsky orientovaný podnik a chceme začít poskytovat služby sociálního zemědělství, je třeba provést nějaké konkrétní kroky. Zpočátku je nutné opatřit a vyplnit příslušné dokumenty a zároveň vyhovovat daným předpisům, zákonům popřípadě vyhláškám. Dále je dobré navázat spolupráci se subjektem, který poskytuje sociální služby a také s úřadem práce. Navázání spolupráce s poskytovatelem sociálních služeb lze však vynechat a navázat spolupráci pouze s úřadem práce, z důvodu finančních příspěvků, které za splnění určitých podmínek lze pobírat na znevýhodněné zaměstnance. Některé podniky tohoto typu však nenavazují kontakt ani s úřadem práce, jelikož majitelé těchto podniků považují za důležité zaměstnávat sociálně vyloučené anebo zdravotně znevýhodněné osoby z blízkého okolí a jejich plat zaopatří z příjmu svých podniků. Tato uvedená situace je však výjimečná a často se s ní v praxi nelze setkat. Navázání spolupráce s poskytovatelem je nutností v případě, že sociální zemědělec chce zažádat o úvěr z programu Podpůrného a garančního rolnického a garančního fondu, a.s. Tato společnost je jedním ze základních pilířů dotační politiky Ministerstva zemědělství. Potřebné jsou také alespoň minimální odborné znalosti v sociální oblasti. Zemědělcům bývá doporučováno vzdělávání se v této oblasti, ale pouze v případě, že zemědělec neměl doposud nějakou bližší zkušenost se zaměstnáváním osob z konkrétní cílové skupiny. V mnoha zdrojích je možné se dozvědět, že zemědělská farma je pro tuto klientelu vhodná zejména z důvodu, že terapie a sociální interakce probíhají v nenuceném přírodním prostředí, v čemž se zásadně liší od nemocničních zařízení. Zemědělské podniky mohou nabídnout neformální prostředí a zemědělec může zpozorovat veškerou odvedenou práci. V tomto případě platí, že čím menší znalosti má zemědělec o sociální problematice, tím méně je jeho práce v tomto směru zkreslena, což je krajně žádoucí.

Naopak jsou pro tuto práci některé vlastnosti velmi důležité jako například umět porozumět a chápat osoby z cílových skupin, mít s nimi dostatečnou trpělivost a také schopnost empatie. Všechny tyto vlastnosti jsou vcelku nezbytné pro úspěšnou práci s těmito lidmi. Podnik sociálního zemědělství nemusí však primárně naplňovat funkci zaměstnavatele osob z cílových skupin. Zemědělský podnik může poskytovat vhodné místo pro různá vzdělávání, výuky anebo pro setkávání se osob z určitých komunit. Pro poskytování takovýchto služeb je však třeba navázat spolupráci s kterýmkoli poskytovatelem sociálních služeb anebo s některou neziskovou organizací. Ideální nezisková organizace by měla mít za poslání poskytování těchto služeb a k jejich realizaci by měla využívat zemědělský podnik. Navázání spolupráce s neziskovou organizací je prospěšné zejména z toho důvodu, že lze využívat některé finanční prostředky, ke kterým by samotný zemědělec neměl přístup. Toto samozřejmě není nutností a lze se obejít i bez spolupráce. V nastávajících letech by mohlo být velmi prospěšné zavést značku na veškeré výrobky, které byly vyprodukovány v rámci sociálního zemědělství. Tento proces je však poněkud komplikovaný, avšak zemědělcům by mohl přinést mnoho užitku (Portál Sociálního zemědělství - Manuál Zemědělce (krok za krokem), 2017).

3 Metodika

Práce definuje úlohu a cíle sociálního zemědělství a sociálního podnikání a také popisuje stávající situaci a vývoj v oblasti sociálního zemědělství v České republice a Evropě. Pomocí literární rešerše je sepsán souhrnný přehled o sociálním zemědělství vyživající především internetové zdroje.

4 Závěr

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo podrobné zpracování problematiky sociálního zemědělství jako možné alternativy podnikání v oblasti sektoru zemědělství. Práce byla provedena formou literární rešerše stávající situace a vývoje sociálního zemědělství v Evropě a České republice.

Literární rešerše byla rozdělena na tři kapitoly. První kapitola se zabývala zemědělstvím jako takovým. Byla zde popsána úloha agrárního sektoru v národním hospodářství a také členění tohoto sektoru, které se dále dělí na šest odvětví. Dále zde byly představeny hlavní funkce zemědělství, které se rozdělují na funkce produkční a mimoprodukční. Mezi funkce produkční patří produkce specifického zboží, které uspokojuje elementární lidské potřeby. Obstarávání potravy pro obyvatelstvo není však jedinou úlohou zemědělství, jelikož má v dnešní době stále rostoucí význam i produkce nepotravinářského charakteru. Produkční funkci zemědělství tak lze členit na potravinářskou a nepotravinářskou. Do funkcí mimoprodukčních patří především funkce spojené s přírodou a to především z důvodu, že zemědělská činnost využívá převážně přírodní zdroje. Mezi jednu z hlavních funkcí lze zmínit funkci environmentální a krajinnou. Zemědělství zabezpečuje produkci kyslíku a rostlinná produkce polí je důležitým faktorem ve filtraci ovzduší. Je třeba správného rozdělení produkce mezi rostlinnou a živočišnou výrobu, jelikož vysoká intenzita živočišné výroby má negativní účinky na životní prostředí. Další z funkcí je funkce sociální. Touto funkcí je především myšleno, že zemědělství vytváří a následně udržuje pracovní místa v tomto odvětví. Zemědělství funguje jako multifunkční komplex a proto častokrát zasahuje i do zcela odlišných oblastí. Ve struktuře zemědělských producentů jsou zastoupeny různé sociálně ekonomické typy podniků. Specifika jednotlivých podnikatelských subjektů v oblasti zemědělství se projevují především v odlišnostech v chování a v odlišných kritériích při rozhodování. Některé zemědělské podniky se zaměřují primárně na maximalizaci svého zisku s velkým podílem na tržní produkci. Naopak rodinná hospodářství se z větší části orientují na trh a z menší části na produkci, kterou následně sami spotřebují. Hospodářství fyzických osob se zase zaměřují spíše na vlastní spotřebu a jen minimální část produkce je určena pro trh.

Další kapitola se zabývala sociální oblastí, ve které byly definovány sociální služby, sociální ekonomika, sociální podniky a také zde byly vysvětleny některé používané

pojmy. Za sociální službu lze označit službu, která je definována příslušným zákonem a napomáhá určitým způsobem osobám se specifickými potřebami. Sociální služby bývají poskytovány s ubytováním v místě poskytovaných služeb, ambulantně anebo přímo v terénu. Sociální ekonomika je moderním řešením sociálních problémů osob. Hlavním důvodem vznikání podniků této ekonomiky je, že stát nemá dostatek finančních prostředků k zabezpečování sociálních potřeb obyvatel. Je založena na principu solidarity a vytváří kvalitní pracovní místa a kvalitnější život. Součástí sociální ekonomiky jsou sociální podniky. Principy těchto podniků jsou formulovány na základě konceptů trojího prospěchu. Jedná se o prospěch sociální, ekonomický a environmentální. Používanými pojmy v sociálních službách jsou sociální interakce, sociální inkluze a sociální exkluze. Interakcí jsou myšleny různé činnosti, které mají nějakým způsobem vliv na osoby druhé. Sociální inkluze je proces, při kterém se osoby pokoušejí začlenit do společnosti a sociální exkluze je opakem inkluze, neboli sociální vyloučení ze společnosti.

Poslední částí literární rešerše, která je v zásadě částí nejvíce podstatnou, je samotné sociální zemědělství. V této kapitole bylo přestaveno sociální zemědělství jako alternativní zaměření zemědělského podniku. Cílem bylo vytvořit jakýsi přehled o stávající situaci a vývoji sociálního zemědělství nejen v České republice, ale také v některých evropských státech. Sociální zemědělství zde bylo definováno jako alternativní využívání komerčních i rodinných zemědělských podniků, s cílem pomáhat a zlepšovat fyzické i duševní zdraví osobám se specifickými potřebami. Jedná se vlastně o proces, při kterém osoby z cílových skupin navštěvují zemědělské podniky a aktivně se zde zapojují do běžných zemědělských činností. Klienti provozují pouze takové činnosti, které jsou úměrné k jejich zdravotnímu stavu a jsou schopni je bez problému zvládnout. Do cílových skupin sociálního zemědělství patří osoby s nejrůznějšími poruchami a sociálními problémy. Patří sem osoby s nejrůznějšími psychickými a mentálními poruchami, tělesným handicapem, drogovou či alkoholovou závislostí, ale také osoby sociálně vyloučené nebo osoby dlouhodobě nezaměstnané. Vývoj sociálního zemědělství v Evropě byl do značné míry rozdílný a je to dáno především kvůli odlišným kulturním podmínkám a odlišné minulosti jednotlivých evropských zemí. V České republice byl celý proces zkomplikován především z důvodu politické situace před rokem 1989. Sociální zemědělství může poskytovat relevantní přínosy a to nejen pro cílové osoby, ale také pro samotné podnikatele a širší veřejnost. Klienti

provozují zemědělské aktivity a díky tomu si mohou zlepšovat fyzickou kondici, avšak jedním z hlavních přínosů je zlepšování duševního zdraví. Mohou si zde rovněž zlepšit komunikační dovednosti, naučit se spolupracovat s ostatními a naučit se různým sociálním návykům. Podnikatelům tato forma zemědělství může přinášet větší zisky, avšak primární pro ně může být dobrý pocit z možnosti pomáhat těm, kteří to potřebují. Vzhledem k tomu, že většina aktivit probíhá ve venkovním prostředí, tak zúčastnění mohou ukázat veřejnosti své schopnosti, což může vést ke snadnějšímu akceptování veřejností. V Evropě se rozvinutost sociálního zemědělství značně liší. Pro sociální zemědělství se v jednotlivých státech používají nejrůznější pojmy, jako je „Green care“ a „Social farming“. V zemích střední a východní Evropy je sociální zemědělství poněkud novým konceptem a to především v Bulharsku. Naopak v severovýchodních státech, Nizozemí, Belgii, Spojeném království a Irsku je sociální zemědělství již na poněkud dostatečné úrovni. V každé zemi je sociální zemědělství provozováno trochu jiným způsobem, jelikož ne každý podnik provozuje zcela totožné činnosti. V zemědělských podnicích se k určitým terapiím využívají také hospodářská zvířata. V některých evropských státech existují asociace, které mají za cíl podporovat vznik nových podniků sociálního zemědělství. Správu sociálního zemědělství mají ve většině států na starost ministerstva zemědělství, ministerstva sociálních věcí, ministerstva zdravotnictví a také místní samosprávy. V České republice je sociální zemědělství téměř u svého zrodu, avšak funguje zde již kolem 20 takovýchto podniků. Co se týče finančních podpor, tak ve většině států Evropy včetně České republiky existují nejrůznější fondy, dotace a investiční úvěry. O tyto finanční prostředky je možné zažádat při splnění určitých podmínek. Tyto podmínky se však mnohdy liší a ne vždy je jednoduché jejich splnění a dodržení. Za hlavní podmínku je považováno zaměstnávat určité procento znevýhodněných osob po určitou dobu. Celkové náklady na činnosti provozované sociálním zemědělstvím není jednoduché určit, jelikož se jedná převážně o služby a nelze jim tak dát nějakou konkrétní peněžitou hodnotu. Některým zemědělcům je poskytována tzv. finanční kompenzace, která spočívá v poskytnutí odměny za ušlý čas, při kterém by se mohli věnovat zemědělství na profesionální úrovni. V České republice nabízí Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond investiční a provozní úvěr, který lze získat opět za splnění podmínek, což může být značně stěžejním problémem. V oblasti sociálního zemědělství je stále mnoho věcí potřeba doladit. Potřeba je třeba především zjistit konkrétní náklady na samotnou péči, aby bylo možné lépe finančně plánovat a vědět, kolik to bude stát. Potřeba je rovněž vytvořit jednodušší systém

finanční kompenzace, jelikož současná situace je značně komplikovaná a není zde tak žádná jistota, zda podnik nějaké prostředky dostane či nikoliv.

I. Summary and keywords

This bachelor's thesis introduces social agriculture as an alternative business solution in the whole agricultural sector. This work is not focused just on social agriculture but also on agriculture in general and also on some social terms. It also explains the main meaning in social agriculture, its benefits in social life and for what kind of people it can be beneficial and helpful. It analyzes social agriculture in the Czech Republic and in other European countries. Farms or companies that do business in social agriculture can have different forms.

The literal research is divided into three parts. The first part is about agriculture in general and its main functions in agricultural sector. In the second part are described some social terms and the third part which is the longest one is about the social agriculture. The third part also deals with financing of farms or companies that concentrate on social agriculture in each country. These companies can help people in many different ways. The clients do usual farm activities as an alternative treatment for their health disorders.

Social agriculture in the Czech Republic is on a low level and it still needs many improvements. It is necessary to concentrate especially on financing and supporting.

Key words:

Social agriculture

social farms

social

farms

financing

European countries

II. Seznam použitých zdrojů

Publikace

1. Bečvářová, E. & Zdráhal, I. (2014). *Zemědělská politika a obchod I*. Brno MZLU.
2. Svatoš, M. (2013). *Ekonomika agrárního sektoru*. Praha: Česká zemědělská univerzita
3. Dohnalová, M., Deverová, L. & Šloufová, R. (2012). *Sociální ekonomika, sociální podnikání. Podnikání pro každého*. 1. Vydání Praha: Wolters Kluwer, ČR

Internetové zdroje

4. Portál pro sociální oblast města Prahy (2011). *Sociální služby*. Dostupné z: http://socialnipece.praha.eu/jnp/cz/socialni_sluzby/index.html
5. Centrum sociálních služeb Kastner (2016). *Formy poskytování sociálních služeb*. Dostupné z: <http://www.hotelkastner.cz/content/data/view/formy>
6. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. (2016). *Sociální služby*. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/18661#sspd>
7. Fokus Labe (2013). *Sociální Ekonomika*. Dostupné z: <http://www.fokuslabe.cz/o-nas/socialni-ekonomika/>
8. Ratinger, T. & Pražan J. (2011) *Tématické výsledky v konceptu multifunkčního zemědělství*. Dostupné z: http://www.uzei.cz/data/usr_001_cz_soubory/bu1103c1.pdf
9. Čadilová, O. (2009). *Sociální interakce*. Dostupné z: http://www.szsmb.cz/admin/upload/sekce_materialy/SOCI%C3%81LN%C3%8D__INTERAKCE.pdf
10. Štěpař, V. (2014). *Sociální interakce*. Dostupné z: <http://www.szs-pardubice.cz/file-download/555/>
11. Sirovátka, T. (2013). *Sociální inkluze*. Dostupné z: <http://socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/080305095608.pdf>
12. Ministerstvo sociální práce a sociálních věcí ČR (2012). *Sociální začleňování*. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/9078>

13. Varianty (2016). *Sociální exkluze*. Dostupné z:
<https://www.varianty.cz/slovnicek-pojmu/35-socialni-exkluze>
14. Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách, Ministerstvo vnitra & Organizace Člověk v tísni (2010). *Příručka pro sociální integraci*. Dostupné z:
http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/o-agenture/doc_download/16-piruka-pro-socialni-integraci
15. Di Iacovo, F. & O'Connor, D. (2009). *Supporting policies for Social Farming in Europe*. Dostupné z: <http://www.umb.no/statisk/greencare/sofarbookpart1.pdf>
16. Hine, R., Peacock, J. & Pretty, J. (2008). *Care farming in the UK: Evidence and Opportunities*. Dostupné z:
<http://www.carefarminguk.org/sites/carefarminguk.org/files/UK%20Care%20Farming%20Research%20Study.pdf>
17. So Far (2016). *Our Starting point*. Dostupné z:
http://sofar.unipi.it/index_file/socialfarming.htm
18. Portál Sociálního zemědělství (2017). *Historie sociálního zemědělství*. Dostupné z: <http://www.socialni-zemedelstvi.cz/socialni-zemedelstvi/historie/>
19. Portál Sociálního zemědělství (2017). *Pro koho je sociální zemědělství*. Dostupné z: <http://www.socialni-zemedelstvi.cz/socialni-zemedelstvi/cilove-skupiny/>
20. Portál Sociálního zemědělství (2017). *Mapa sociálních farem*. Dostupné z: <http://www.socialni-zemedelstvi.cz/mapa-socialnich-farem/>
21. Portál Sociálního zemědělství (2017). *Manuál Zemědělce (krok za krokem)*. Dostupné z: <http://www.socialni-zemedelstvi.cz/mapa-socialnich-farem/>
22. Moudrý J., Chovanec T. & Hudcová E. (2015). *Sociální zemědělství*. Dostupné z: http://aa.ecn.cz/img_upload/8d8825f1d3b154e160e6e5c97cf9b8b3/socialni-zemedelstvi.pdf
23. The European Network for Rural Development (2014). *Social farming*. Dostupné z: http://enrd.ec.europa.eu/enrd-static/themes/social-aspects/social-farming/en/social-farming_en.html
24. Sempik, J., Hine, R. & Wilcox, D. (2010) *Green Care: A Conceptual Framework*. Dostupné z:
http://www.agrarumweltpaedagogik.ac.at/cms/upload/bilder/green_care_a_conceptual_framework.pdf

25. Evropský hospodářský a sociální výbor (2012). *Sociální zemědělství - ekologická péče a politiky v sociální a zdravotní oblasti*. Dostupné z: https://webapi.eesc.europa.eu/documentsanonymous/ces1236-2012_00_00_tra_ac_cs.doc/content
26. Ministerstvo zemědělství (2016). *Zemědělská výroba*. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/>
27. Social Farming Across Borders (2014). *Costs and Benefits of Social Farming*. Dostupné z: <http://www.socialfarmingacrossborders.org/images/custom/uploads/40/files/Report%20on%20Cost%20of%20%20Delivery%20final.pdf>
28. Multifunctional Agriculture in Europe (2010). *Social Farming in Europe*. Dostupné z: <http://www.maie-project.eu/index.php?id=33&L=6%2F%2Finicio.php%3Fid%3D%27>
29. Multifunctional Agriculture in Europe (2010). *The state of art of multifunctional farming in Bulgaria*. Dostupné z: <http://www.maie-project.eu/index.php?id=45>
30. European Network for Rural Development (2010). *Overview of Social Farming and Rural Development Policy in Selected EU Member States*. Dostupné z: <http://enrd.ec.europa.eu/enrd-static/fms/pdf/A9746FA3-0D7E-1772-5CC7-11217C8EC059.pdf>
31. Green Care Finland (2017). *Green Care in Finland*. Dostupné z: <http://www.gcfinland.fi/in-english/>
32. So Far (2009). *Social Farming in the Netherlands*. Dostupné z: http://sofar.unipi.it/index_file/Social_Farming_in_the_Netherlands.pdf
33. Wilcox, D. (2007). *Farming and Care across Europe*. Dostupné z: http://www.carefarminguk.org/sites/carefarminguk.org/files/Nuffield_Report.pdf
34. Multifunctional Agriculture in Europe (2012). *The characteristics of Dutch Care Farms*. Dostupné z: <http://www.maie-project.eu/index.php?id=48>
35. Elsen T. & Kalisch, M. (2007). *Social Farming in Germany*. Dostupné z: http://sofar.unipi.it/index_file/State_of_the_Art_Germany.pdf
36. Care Farming UK (2016). *Care Farming in the UK and Ireland: State of Play 2015*. Dostupné z: <http://www.carefarminguk.org/sites/carefarminguk.org/files/web%20admin/Care%20farming%20in%20UK%20and%20Ireland%20->

%20State%20of%20Play%202015%20-
%20CFUK%20Final%20February%202016%202.pdf

37. Moudrý, J., Chovanec, T. & Hudcová, E. (2016). *Možnosti využití konceptu sociálního zemědělství v politikách sociálního začleňování ve venkovském prostředí*. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/vyzkumy-male-a-dopadu/moznosti-vyuziti-konceptu-soc-zemedelstvi-ve-venkovskem-prostredi/download>.
38. Kurková G. & Francová P. (2012). *MANUÁL: Jak založit sociální podnik*. Dostupné z: http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/images/pdf/Manual_Jak_zalozit_socialni_podnik_P3_u.pdf
39. Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond, a.s. (2017). *Sociální zemědělství*. Dostupné z: <https://www.pgrlf.cz/programy/uvery-a-zajisteni/socialni-zemedelstvi/>
40. Bragg, R. (2013). Care farming in the UK – Key Facts and Figures. Dostupné z: https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjn0pTE6eTSAhVBECwKHXi5AnsQFghLMAU&url=http%3A%2F%2Fpublications.naturalengland.org.uk%2Ffile%2F5833404847226880&usg=AFQjCNHaJ0L-b3tZmfdbSc9PcZog9Mtm1w&sig2=_h05R1ow9vMkGmzxqpPBIA

III. Seznam schémat

SCHÉMA Č. 1 - MODEL INTERAKCE	12
SCHÉMA Č. 2 - ROZDĚLENÍ GREEN CARE	17
SCHÉMA Č. 3 - SOCIÁLNÍ ZEMĚDĚLSTVÍ	39